Tunnustatud 3. auhinna väärilseks. Tartu ülikool - 1. XII 1938.

# TEOTAMINE KEHTIVAS KRIMINAALSEADUSTIKUS

(KrS-s).

Märgusõna: „Onus probandi"

Tartus, 1938.a.

## Osundatud ja kasustatud kirjandus.

Tagantsev-Jakobi, Ugolovnoje Uloženije, 22. marta 1903, g, Riga, 1922.

Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Berlin-Leipzig, 1921.

Vergleichende Darstellungen des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, IV Band, Berlin, 1906.

Mezger, Strafrecht, München-Leipzig, 1931.

Armin Bickert, Objekt der Beleidigung, Frankenthal, 1908.

Hammeley, Die Kollektivbeleidigung, Breslau, 1910.

Herbert Engelhard, Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht, Mannheim-Berlin-Leipzig, 1910.

E. Kern, Die systematische Abgrenzung der Verbrechenselemente bei der Beleidigung (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 144), 1912.

Sauer, Die Ehre und ihre Verletzung, Berlin, 1915.

v. Gemmingen und Fürfeld, Zur Lehre Beleidigung Verstorbener (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 66), 1905.

Saarmann-Matto, Kriminaalseadustik, kommendeeritud väljaanne, Tallinn, 1937.

H. Kadari, Isikuvastased süüteod, Tartus, 1938.

1935.a. "Õigus".

1936.a. "Õigus".

1937.a. "Õigus".

RT, 1929 (Garnisoni määrustik).

Riigikohtu Kriminaalosakonna toimetus, 1936. (RkhK toim. 542-1936).

Prof. H. Kadari loengud 1937/38.

# I peatükk. S I S S E J U H A T U S.

## A. Põhimõisteid.

### Teotamise eristamine teistest isikuvastastest süütegudest.

Teotamine kui iseseisev delikt on süütegude süsteemis käsitatav isikuvastase süüteona. Pretsiisseimalt ja selgeimalt eristatava kategooria moodustavad isikuvastased süüteod passiiv-subjekti alusel. Siia kuuluvad deliktid, mis ohustavad [1] elik kahjustavad hüvesid, mille vahetuks kandjaks on füüsiline isik. Selguse mõttes peatume siinkohal lühidalt hüve ja passiiv-subjekti mõiste juures. Esmajoones peame eristama hüvest veel hüvist[2].

Hüve elik hüvise all tuleb mõista väärtust, mis isikuvastaste deliktide puhul on vahenditus seoses oma kandjaga. Hüve kujutab endas üldmõistet, väärtust metajuriidilises mõttes, väljaspool õigust, kuna hüvis sellevastu on aga puhtjuriidiline mõiste,

---

1) Ohu mõiste kohta vt. Liszt-Schmidt, Lehrbuch des Deutschen Strafrechts, Berlin - Leipzig, 1921, lk. 148/149.

2) Hüvise kohta vt.ka Mezger, Strafrecht, München-Leipzig, 1931, lk. 188.

õiguslikult tunnustatud ja kriminaalõiguslike normega kaitstud väärtus (ka õigushüvis). Hüve, kui abstraktne tunnus on presumtiivne iga süüteo juures, olgugi et ta otseselt ei esine. Hüvise all tuleb mõista aga ainult kaitseobjekti (Schutzobjekt), immateriaalset, mille ohustamine elik kahjustamine on käsitatav süüteona. Siia kuuluvad elu, tervis, au,vabadus, avalik julgeolek jne. Hüvist peab omakorda lahus hoidma süüteo objektist, mille all mõistetakse välist materiaalset eset, milles vastav kriminaalõiguslikult relevantne tagajärg esile kutsutakse, näit. surmamise puhul põhjustatakse surm inimeses [3].

Mis puutub passiiv-subjekti, siis sellena on käsitatav hüve elik hüvise vahetu kandja, s.o.isik, keda süüteoga otseselt ohustatakse elik kahjustatakse - kahjukannataja. Olgu aga märkida, et sageli passiiv-subjekt võib olla kongruentne süüteo-objektiga, näit. surmamise juures.

Õiguslikult kaitstavaks hüveks, s.o. hüviseks, millega teotamine on eristatav teistest isikuvastas-

---

[3] Prof.H.Kadari loengud, 1937/1938.

test süütegudest, on au, s.t. teotamine on süütegu, mis sihitud au vastu. Au-mõiste käsitamisele asumegi järgnevas osas.

B. Au-mõiste.

Vaevalt ilmneb selgemalt teistel kriminaalõiguse aladel vaadete mitmekesisus ja vahelduvus, nagu see esineb au vastu suunatud süütegude alal. Au-mõiste ja süütegu selle vastu on ajaloo kestel palju muutunud. Enne kui asume kaasaegse õiguslikku au-mõiste piiritlemisele, heidame pilgu au-mõiste ajaloolisele arengule, esmajoones käsitelles seda rooma õiguses, kus nimetatud mõiste oli täiesti erinev tänapäeva au mõistest.

1. Au-mõiste Roomas.

Rooma au-mõiste tähendas täisõigusliku kodaniku õigusvõimet [4], sisaldades eneses materiaalset au, kõiki õigusi ja võimeid, mis olid omistatud täisõiguslikule kodanikule. Nimetatud õigusvõime rikkena esines nn. iniuria (laiemas mõttes).

---

[4] ("dignitatis illaesae status legibus ac moribus comprobatus").

Ühe või teise õiguse äravõtmine vähendas kodaniku au. Kodaniku aukaotust, mis tekkis seaduse eeldusel, kutsuti Vanas Roomas infamiaks. Seaduses olid loendatud teatavad häbistavad toimingud [5] või kohtulikud karistused, mille tagajärjeks oli kodanliku au kaotus [6][7].

Au vähenemist, mis tekkis isiku kõlvatu eluviisi tagajärjel ja mille üle oli otsustajaks kohtuniku õiglane näeng, nimetati turpitudoks. Eluviiside paranedes võis sarnane persona turpis oma au tagasi saada. Ta ei võinud aga pärida, sugulased võisid tema kasuks tehtud testamendi tühistamist taotella.

Mis puutub teotamisse, siis otsene suuline sõim ei moodustanud teotamist. XII tahvliseaduste järgi tuli mõista "iniuria" all ainult teoga haavutamist, mis rikkus teise isiku kehapuutumatust [8]. Edasine

---

5) (näit.kahekordne abielu, näitlejana esinemine, kupeldamine)
6) (näit.vargus, kohuste hooletu täitmine)
7) (hääleõigus võeti,riigiteenistusest vallandati).
8) Vt. Vergleichende Darstellungen des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Besonderer Teil, IV Band, Berlin, 1906, Karl Lilienthal,lk. 376 jj. Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit.lk. 348.

õigus laiendas seda mõistet igale tahtlikule isiku häirimisele, haavutamisele. Olgu veel mainida, et juba XII tahvliseadused ähvardasid kapitaalse karistusega "si quis occentavisset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri" [9].

Keisririigi ajal olid nn. libelli famosi (enamasti anonüümsed sõimukirjad) raskelt karistatavad.

2. Germaani õiguse au-mõiste.

Vastandina rooma õiguse au-mõistele püstitas germaani õigus au-mõiste, mis on saanud aluseks kaasaegsele õiguslikule au-mõistele. Germaani õigus ei tegelnud enam materiaalse auga, vaid aktsepteeris au kui sisemise väärtuse üksikisikus, seepärast nõudis isik ka selle mõttelise väärtuse tunnustamist teiste poolt. Rahvaõigustes leiame fikseerituna sõimu- ja teotussõnu ühes vastavate karistusmääradega. Hilisemais keskaja õigusallikais, eriti linnaõigusis, leidub sätteid, mis normivad autaastamist kas andekspalumise, audeklaratsiooni või

---

[9] Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 348.

kapitaalsete karistuste näol. Raskemail juhtumitel rakendati süüdlase suhtes ka mittevigastavaid kehalisi karistusi, nagu häbiposti-asetamist jne.[10].

PGO [11] mainib art. 110 sõimukirja ja ähvardab seda talioonigа [12]. Maaseadusandlus omistas 16.-18. sajandini teotamise peamiselt eraõiguse valdkonda.

Kõigest eeltoodust nähtub, et germaani au-mõiste polnud enam seoses kodaniku õigusvõimega, vaid sellest teravalt eristatav. Lõpuks olgu märkida, et Venemaal tekkisid auvastased deliktid palju hiljem [13].

3. Kaasaegne õiguslik au-mõiste.

Au on isikule omistatav sisemine väärtus. Nagu teame, eeldab aga iga väärtus mõistelt normi kui hindamisalust. Seespool isikutesfääri, esmalt perekonnas, siis sugukonnas, riigis, arenesid nõu-

---

10) Ibid.
11) "Peinliche Gerichtsordnung Karls V"
12) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 348.
13) (Haavutamine teoga - 14. saj., sõnaga - 15. saj.).

ded, normid, milledega hakati hindama kaasinimese väärtust[14]. Kui isik omas nõutavaid võimeid, omadusi, käitus nõuete järgi, siis omistati talle austust ja käideldi kui perfektse ühiskonnaliikmega[15]. Sel viisil on au-mõiste pea kõigi rahvaste juures tekkinud, olenedes aga ajast, ruumist, kultuurilistest ja sotsiaalseist tingimusist[16]. Nõuded, missugused oleks võetavad hindamisalusteks, tingivad omakorda inimese väärtuse mitmekesise mõistetavuse. Nii on doktriinis see küsimus vaieldav, seepärast pole huvituseta ja otstarbeta käsitella mitmesuguseid seisukohti au-mõiste alal. Au all tuleb mõista teatavate kindlate inimlike omaduste omandamist[17]. Need omadused on varieeruvad vastavalt inimeste soole ja spetsiaalsetele ülesannetele, mida inimesed kui seisuse, seltskonnakihi liikmed ja

---

14) Vt. Armin Bickert, Objekt der Beleidigung, Frankenthal, 1908, lk.8.
15) Ibid.
16) Ibid.
17) Vergleichende Darstellung des Deutschen und Ausländischen Strafrechts, Bes.Teil,Bd.IV, Berlin, 1906, Liepmann, Die Beleidigung, lk. 224. (Osundan edaspidi lühendatult Liepmann.)

kutseesindajad täitma peavad[18]. Kristluse idee, et kõik inimesed on jumalalapsed ja võrdse väärtusega ning sama elusihti taotlejad, annab erisuguse au-mõiste - inimau[19]. Selle vaate järgi pole inimene ainult soo-, seisuse- või ametialaliige, vaid kui inimene evib ka spetsiifilist väärtust, mis kõigile inimnäolistele on aumõttes omistatav[20]. Liepmann[21] käsitab inimese au kui omaduste, võimete koondsisu, mis on vajalikud spetsiifiliste ülesannete täitmiseks. Nii eristab ta, käsitades inimest kui sooolendit, sooau, isiku suhtlusväärtust - seltskonna-, ameti- ja seisuseauna, kaotamatut inimväärtust - inimauna, ja lõpuks isiku väärtust kultuuri teenistuses - isiksusauna. Esitatud liigitelu on mõeldav ainult sotsiaalses ühiskonnas, põhinedes inimeste koostoimele[22].

Au määritlemist raskendab tunduvalt see, et au tavalises igapäevases suhtlemises omab kahekordse tähenduse, märgistades kord objektiivselt inime-

---

18) Ibid.
19) Ibid., lk.225.
20) Ibid.
21) Ibid., lk.227.
22) Ibid., lk.228.

se häid omadusi, väärtust, mis ilmnev isiku käitumises (nii väljenduses "aumees"), kord - subjektiivselt kujutlust, arvamust sellest väärtusest[23]. Siit nähtub, et au-mõiste võib olla kahekülgne: 1) käsitatav sisemisest küljest, subjekti enda suhtes - subjektiivne au, inimese teadvuses tema eluavaldiste alusel ja nende võrdlusel kõlblasisiku ideega tekkinud hinnang oma isiku kohta, olles aluseks eneseväärtuse hindamisele (sisemine au); 2) välisest küljest kui ühiskonnaliikme nõuet, et kaaskodanikud teda väärtuse kohaselt hindaksid ja sellekohaselt teda kohtleksid, see on isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav väärtus - objektiivne au (ka väline au)[24].

Bickert eristab inimese väärtust üldiseks ja individuaalseks (kodanlikuks) väärtuseks, viimast omakorda jagades spetsiaalseks ja spetsiaal-sotsiaalseks väärtuseks[25]. Üldine inimväärtus on kõiki-

---

23) Bickert, op.cit.,lk.10. Vt. ka H.Engelhard, Die Ehre als Rechtsgut im Strafrecht, Mannheim - Berlin - Leipzig, 1910, lk.12.

24) Vt.Tagantsev-Jakobi, Ugolovnoje Uloženije, 22.marta 1903.g., Riga, 1922, lk.1090.

25) Bickert, op.cit., lk.15.

dele inimestele kogusalt võrdne. Seda väärtust omandame sündimisega ja kaotame surmaga. Spetsiaalne inimväärtus pole saavutatav sündimisega, vaid inimene peab ta omandama kõigi kõlbla- ja õiguskohuste täitmise läbi, mis inimesele kui võrdõigusega ühiskonnaliikmele on kohustatav[26]. Ausse kui väärtusse võib nii negatiivselt kui ka positiivselt suhtuda, arvestades seda, kas ja kuivõrra evib inimene kõlblate nõuete teostamiseks vajalikke omadusi ja võimeid, samuti kas ja kuivõrra ta neid nõudeid täidab. Ses suhtes on inimese au käsitatav eetilise väärtusena[27]. Spetsiaal-sotsiaalse väärtusena käsitab Brickert väärtust, mis üksikisikule omistatav sotsiaalsete kohustuste täitmises. Ses mõttes võib rääkida aust kui isiku puhtsotsiaalsest väärtusest. Selle positiivne hindamine sõltub sest, kas isik omab vastavaid võimeid ja omadusi temale omistatavate eriliste sotsiaalsete ülesannete täitmiseks ja kas ning kuidas ta neid täidab[28].

---

26) Ibid., lk.16
27) H.Kadari, Isikuvastased süüteod, Tartus, 1938, lk.139.
28) Ibid. Vrd. veel Liszt-Schmidt, op.cit., lk.350 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090.

Seega oleme jõudnud tulemusele, et au kui väärtus hõlmab eneses nii eetilise kui ka puhtsotsiaalse väärtuse. Doktriinis tekitab lahkarvamusi küsimus, kas arvestada auna isiku kogu käitumist, nii sotsiaalset kui ka kõlblat väärtust, või ainult üht neist. See annab omakorda võimaluse aukäsituseks kitsamas või laiemas mõttes. Ühtede arvates aukäsituses peab piirduma ainult isiku kõlbla väärtusega. Au laiemas mõttes käsitajate poolt tuuakse taas vastuväiteid, et eetilised nõuded olevat ühised kõikidele, seepärast käsitelles au kui eetilist väärtust, ei üska see inimese väärtust täielikult, sest inimese väärtuse hindamine teiste poolt ei peatu ainult isiku kõlblate omaduste juures, vaid on sõltuv kuuluvusest teatavasse sotsiaalsesse koondisse ja ses koondises kehtivaist nõudeist, eluviisist, ametist või lõppeks erilisest sotsiaalsest seisundist[29].

Kahtlematult peab tõsitama, et au eetilise väärtusena ei üska tõesti seda osa isiku väärtusest, mis on sõltuv isikule omistatava puhtsotsiaalsete

---

[29] Bickert, op.cit., lk. 16/17.

funktsioonide täitmisest. Eespoolesitatud väide, nagu oleks eetilised nõuded ühised kõigile, ei pea paika, sest üldistest eetilistest nõuetest on võimalik rääkida ainult teatava kultuurisfääri ruumilistes ja ajalistes piires. Neis piires esineb aga erinõudeid, mis kehtivad teatavasse sotsiaalsesse koondisse kuuluvate või elukutsete esindajate suhtes[30]. Näit. peale ministri ja kaupmehe suhtes kehtivate üldeetiliste nõuete kehtivad veel erinevad eetilised nõuded. Väljendus, mis ministri suhtes teotav, ei tarvitse kaupmehe au üldse riivata ja samuti ümberpöördult[31]. Siinjuures tuleb arvesse nn. professionaalne au[32].

Käsitanud au nii kitsamas kui ka laiemas ulatuses, vaatame veel ses suhtes kehtiva KrS-u seisukohta.

4. Kehtiva KrS-u seisukoht aukäsituse ulatuses.

KrS-s on aktsepteeritud au kitsamas mõttes (kõlbla väärtusena). Tugipunkti selleks annab KrS

---

30) Kadari, op.cit., lk. 140.
31) Bickert, op.cit., lk. 17.
32) Kadari, op. cit., lk. 140.

§ 506, mis käsitab usalduse halvamist kui iseseisvat süütegu isiku sotsiaalse väärtuse vastu. Nimetatud säte annabki meile võimaluse au-mõiste restringeerimiseks teotamise käsiteluks. Usalduse halvamisele kui süüteole on oluline hüvena isiku sotsiaalne väärtus ja sellele põhinev usaldus tema võimetesse sotsiaalsete ülesannete täitmisel. Usaldus on vastav teataval määral välisele aule: viimane on, nagu eespool nägime, kaasinimeste kui hindajate poolt isikule omistatav kõlblas väärtus, usaldus aga väärtus, mida isik omab vastava seltskonna silmis oma sotsiaalsete ülesannete täitmise seisukohast[33].

---

33) Ibid., lk. 173.

## II peatükk. T E O T A M I N E.

### I TEOTAMISE KUI SÜÜTEO STRUKTUUR.

#### A. Teotamine kui tagajärje- ja formaalsüütegu.

Kehtiv KrS käsitab teotamist ptk. 28 § 494 - 505, fikseerides teotamist kui teist isikut kõlblalt häbistavat käitumist[34]. Tõuseb küsimus, kas esineb KrS-s teotamine tegemus- või tegematus-süüteona? Vastus sellele on kerge, kuna ei leidu kuski sätet, kus oleks fikseeritud pretensioon sõnas või teos teise isiku kõlbla väärtuse jaatamisele; samuti ei anta mingit tagamit lugupidamisele, vaid, nagu juba ülal nägime, teotamise kui süüteo moodustab teise isiku kõlblat väärtust mittetunnustav ja alaväärist käitumine[35], s.t. KrS-s esineb teotamine tegemus-, mitte tegematus-süüteona.

Edasi tõuseb küsimus, kas on teotamine tagajärje- või formaal-delikt?

1. Esimesena asume vaatlema presumptsiooni, mis püstitatud teotamise kui tagajärje-delikti

---

34) Vt. KrS § 494 ja 498.
35) Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 349/350.

suhtes. Nagu teame, on tagajärje-süütegude olulise-ks tunnuseks tagajärg ja kahjustatavus elik ohustatavus. Seepärast teotamise käsitamisel tagajärje-süüteona peaks ta olulise tunnusena eksisteerima au ohustamine elik kahjustamine meelendlikult. Sissejuhatavas käsitelus eristasime au kui inimese sisemist väärtust ja välist väärtust, s.o. välist au. Kas teotamise puhul, antud juhtumil tagajärje-süüteona, on võimalik au kui inimese sisemise väärtuse või välise au ohustamine elik kahjustamine? Doktriinis on eriti au kui sisemise väärtuse rikutavuse suhtes lahkarvamusi. Üheltpoolt väidetakse, et au ses mõttes ei ole üldse ohustatav elik kahjustatav teiste poolt, vaid ainult au kandja isiku enese[36] käitumise läbi[37]. Nii näiteks Bindingi[38] arvates kangelase au ei kannatu selle all, kui ka kogu maailm talle lugupidamatust, põlastust omistaks. Samal seisukohal asuvad ka Kohler ja Hälschner[39].

---

36) Vrd. Liszt-Schmidt, op.cit., lk.349: "Ehre im Rechtssinne ist nicht der durch Handlungen Dritter nicht verletzbare innere Wert des Menschen..."

37) Vt. Bickert, op.cit., lk. 10-11.

38) "Das ideale Rechtsgut der Ehre ist durch dritte Hand absolut verletzbar" (Vt. Liepmann, op. cit., lk.229, nota 1.)

39) Ibid.

Vastandseisukohil asuvaist olgu mainida Liepmanni ja A.M.Volkmanni[40], kelledest võrdlemisi põhjendatuna näib Liepmanni väide. Eelpooltoodud näite suhtes kangelase aust arvab Liepmann, et ülaltoodud seisukoht on kehtiv siis, kui põlguseavaldis haihtus ilma isikut, antud juhtumil kangelast, seesmiselt riivamata. Tegelikult on olukord teisiti, väidab edasi Liepmann, sest ~~iga~~ tõhtigi raskem persistentne lugupidamatuse-, põlguseavaldis, isiku kõlbla väärtuse eitamine teiste poolt, võib isiku viia oma kõlbla isiksuse degenereerumisele, röövida talt usalduse iseenesesse, oma kõlblatesse võimetesse ja omadusisse. Säherdune käitumine võtab sellega alustoed kindlaks edasipüüdlemiseks elus ja reprimeerib täielikult isiku spetsiifiliste ülesannete sooritusvõime[41]. Tagajärg võib veelgi raskeneda, kui säärane persistentne lugupidamatuseavaldis oli adresseeritud produktiivse loomingu-väärtusega isiku vastu. Tulemuseks on, et põlatatavast saab ise

---

40) Bickert, op. cit., lk. 11.
41) Liepmann, op.cit., lk. 229.

egoistlik ja kibe põlgur, tugeva iseloomuga inimesestki nõrk ning alaväärtuslik aferist[42].

Peale eelpooltoodud au kui isiku sisemise väärtuse, võib kahjustada elik ohustada ka isiku nn. välist au, mis on isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav kõlblas väärtus[43]. Võimatu on käsitada teotamise objektina isikut, kes on kõlblalt alaväärtuslik[44].

2. Teotamisele aga kui formaal-süüteole pole üldse oluline au kahjustamine elik ohustamine. Teotamisena on sel juhtumil käsitatav käitumine, mis antud tingimusis oma objektiivselt iseloomult on käsitatav teise isiku au eitavana. Täiesti ebaoluline on ka, kas isik, keda kahjustati elik ohustati, tõeliselt omas kõlblat väärtust või välist au. Seega teotamise kui formaal-süüteo juures esineb abstraktne ohtlikkuse presumptsioon.

Teotamist kui formaal-süütegu võib käsitada

---

42) Ibid.
43) Vt. eespool, lk. 17.
44) Ja kuigi on antud sarnane isik, aga konkreetjuhtumil ei ohustata elik kahjustata ta sisemist väärtust, siis puudub muidugi ka teotamine kui delikt (Kadari, op.cit., lk.142).

nii laiemas kui kitsamas ulatuses: laiemas — kui käsitame süüteona igat teise isiku kõlblat väärtust eitavat käitumist, vaatamata sellele, kas see vastas tõsioludele või mitte, või kitsamas — käsitades süüteona ainult tõsioludega vastuolus olevat käitumist. Siinjuures tuleb aga sedastada, kas ja missugusel määral evib passiiv-subjekt kõlblat väärtust ja kas temale omistatav asjaolu on tõele vastav või mitte.

3. Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis siin esineb teotamine formaal-süüteona. Au ohustamist elik kahjustamist meelendlikult kui tagajärge ei käsita KrS üldse teotamise olulise elemendina, vaid tähtis on see, et käitumine oleks teist isikut häbistav[45], teise isiku au eitav. Teotamise kui formaalsüüteo ulatuse käsituses on KrS asunud ülaltoodud laiemale seisukohale, käsitades süüteona iga teise isiku kõlblat väärtust eitavat käitumist, arvestamata, kas see on tõele vastav või mitte. Seega on tõeliku varga nimetamine vargaks

---

[45] KrS-u sõnastus (vt. § 494 ja 498).
Vt. ka nota 46.

KrS-u järgi ikkagi haavutamine. Tõeliselt toimunud teist isikut häbistava[46] asjaolu avaldamine on laimamine (näit. ütlus: "Eile õhtul Süvalepp varastas minult taskukella"). Olgugi et laimamise puhul KrS annab võimaluse tõestada avaldatud asjaolu tõesust, on laimamine kui delikt ikkagi püsiv, sest exceptio veritatis esineb ainult karistatavust meelendlikult kõrvaldava tingimusena.

Nagu eespool nägime[47], ei leidu õiguses aktiivset pretensiooni, teise isiku au jaatamisele, vaid teotamise moodustab teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Seepärast ei saa lugeda teotamiseks lihtsat viisakuse ja eetika reeglite ignoreerimist, nagu visiidile mittevastamine, tuttava tänaval mittetervitamine, peole- küllakutsele mittereageerimine[48] — üks palub lahkesti, teine ei tee välja ega tänagi. Võib küll vihastuda, kuid juriidiliselt pole midagi teha. Riik ei saa nõuda,

---

46) KrS eristab teotamist: 1) haavutamiseks, s.o. häbistav ümberkäimine, käitlemine, avaldus, (vt. § 494) ja 2) laimamiseks, s.o. häbistava asjaolu avaldamine (vt. § 498).

47) Vt. lk.22.

48) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1091.

et kõik kodanikud oleksid hästi kasvatatud. Samal ajal teeb teatavaid raskusi haavutava hinnangu ja kriitika piiritelu. Kriitika on eeskätt vaid töö, teose või sündmustiku hinnang, mitte aga isiku hinnang (ehkki neid lahus hoida on raske)[49]. Teotamist ei moodusta negatiivsete hinnangute avaldamine teise isiku nii vaimse tegevuse, loomingu, talendi, iseloomu kui ka kehalise tegevuse ja muude avalduste ja tulemuste üle[50]. Ka arvamuse avaldamine ei moodusta teotamist[51]. Kriitikas on lubatud riivata isikut niivõrra, kui see on vältimatult hädavajalik töö, teose või sündmustiku hinnanguks, kui sellega otseselt ei ole rikutud autori isiku au. Ei tohi olla teotav (häbistav) nii kriitika vorm (selle all tuleb mõista kriitika sõnastust), mis ei või ühelgi juhtumil sisaldada häbistavaid avaldusi, sõnu[52], kui ka sisu, mis ei tohi

---

49) Saarmann-Matto, Kriminaalseadustik, kommenteeritud väljaanne, Tallinn, 1937, § 494, ad komm. 3.
50) Vt. Liszt-Schmidt, op.cit., lk.352, ad III, 1 a. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1091.
51) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 3.
52) Ibid.

sisaldada teotavaid mõtteid. Toodud põhimõtted kehtivad nii haavutamise kui ka laimamise[54] suhtes.

B. Süüteo-subjekt.

Kes on mõeldav süüteo-subjektina? Sellena on käsitatav iga süüdivusvõimeline isik. Ekstseptsiooni moodustavad ainult kvalifitseeritud juhtumid[55], kus nõutakse peale ülaltoodud tingimuse veel erilist õiguslikku kvalifikatsiooni.

Süüdivusvõime (lühendan sv.) on antud siis, kui isik on suuteline: 1) tunnetama, mõistma oma käitumise faktilist iseloomu ja õiguslikku tähendust ja 2) juhtima oma käitumist. KrS-u alusel võib eristada sv-et kõrvaldatavate põhjustena psühhopatoloogilisi nähtusi ja eluiga. Esimene üskab 1) vaimutegevuse haiguslikke rikkeid, 2) kehaveast või haigusest tingitud mõistuslikku arenematust (idioodid ja kurtummad) ja 3) meelemõistusetust (vt. lk. 53). Täieliku sv-e kõrval esineb ka partsiaalne (osali-

53) Tagantsev-Jakobi, op. cit. lk. 1091, ad.4.
54) Ibid., lk. 1101.
55) (nii haavutamise kui ka laimamise juures).

ne) sv. (vt. lk. 53 ). Vaieldav on Saarmann-Matto's (§ 39 p. 12 komm.) sv-et kõrvaldava põhjusena fikseeritud halvatus, mida aga ei saa viia ülaltoodud 3 psühhopatol. tegurite gruppi. (Samal seisukohal ka prof. Kadari, loengud 1937/38). Mis puutub eluikka, siis viimasest tingitud arenematus ja ebaküpsus kõrvaldavad sv-e. KrS § 40 alusel kehtib laste suhtes kuni 12. a. absoluutne ja 12 - 17.a.— relatiivne süüdivus — võimetus (KrS § 41). 17.a. peale võib sv. puududa vaid psühhopatol. põhjusil. Edasi on sv-e suhtes nõutav, et sv. peab olema antud süüteo sooritamise ajal ja konkreetse süüteo suhtes.

C. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb teotamise puhul ainult tahtlus (nii dolus directus (tahetud kujutlus süüteost; subjekt taotleb seda, soovib selle sooritamist) kui ka dolus eventualis (käitumine, millesse subjekt suhtub ükskõikselt või otseselt ei soovinudki). Ettevaatamatus ei tule teotamise kui delikti suhtes arvesse. Mis puutub

teotamise katsesse, siis katse ei ole karistatav[56].

D. Negatiivsed elemendid.

Süüteo negatiivsete elementide all tuleb mõista neid eeldusi, mis peavad puuduma, et antud käitumine oleks käsiteldav süüteona. Kui need elemendid esinevad, muutub käitumine õiguslikult lubatuks. Kehtiva KrS-u üldosas on fikseeritud 4 negatiivsete elementide kategooriat: käsu-, seadusetäite, hädakaitse ja hädaseisundi eeldused. Süüteo negatiivse elemendina esineb ka nõusolu, kuid viimane ei ole fikseeritud üld-, vaid eriosas. Nõusolu-probleem doktriinis vaieldav. Negatiivsete elementide suhtes võib kokku võttes öelda: et käitumine oleks käsitatav süüteona, peavad olema antud ülaltoodud elemendid negatiivselt.

Kõik öeldu on kehtiv ka teotamise kui delikti suhtes. Et teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine oleks käsitatav süüteona, on nõutav esmalt, et käitumine ei esineks õiguse või kohuse täitmise-

---

56) Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 6, § 495, ad komm. 5, § 496 ad komm. 4, § 499, § 500, ad komm. 4.
Vrd. ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353, ad III, 2.

na (ühtlasi peavad puuduma ka hädakaitse- ja hädaseisundi eeldused). Teotava käitumise süütegelik iseloom välistub: 1) kui süüteo-subjekt omas õigust sarnasele käitumisele oma ametliku või seltskondliku seisundi järgi, või 2) kui teotamine oli tehtud kohuse teostamisel[57]. Kui keegi endal lasuval kohuse või temale omistatud õiguse alusel teeb teisele noomituse, hoiatuse, märkuse (näit. ülem alluvale ametnikule), siis ei ole ta (üldosa alusel) vastutav tehtud alanduste eest — qui iure suo utitur, non laedit. Sama kehtib ka teadaannete, esitiste jt. suhtes, mis tehtud isiku kutse või kohustuse kohta, kui nad ei olnud teadlikult valed. Sarnased süüksarvatavuse negatiivsed eeldused ei sisaldu mitte isiku erilistes omadusis, vaid ta käitumise tingimusis, ja seepärast niipea kui sarnane isik (õiguse-kohuse teostaja) ületas oma pädevuse piirid või käitus väljaspool noid tingimusi, mille juures oli talle omistatud distsiplinaarvõimu teostamine, siis on tema (teise isiku kõlblat väärtust eitav) käitumine käsitatav süüteona[58].

---

57) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1092, ad 2.
58) Ibid., ad 3.

Distsiplinaarvõim võib tekkida mitte ainult eriliste spetsiaalsete seaduse näitude alusel, vaid ka loomulike vahekordade, näit. sugulussuhete, kasvatuse, hariduse või lepinguliste suhete, tagajärjel[59]. Vanemad ei vastuta lastele tehtud noomituste ja laituste eest seni kui lapsed ei moodusta iseseisvat perekonda, majapidamist[60]. Sama kehtib ka noomituse, märkuse jne. tegemisel õpetaja-kasvataja poolt õpilasele elik kasvandikule, peremehe poolt teenijale jne. Seadusvastasus välistub peale eelpooltoodud aluste ka Riigikogu ja Riiginõukogu liikmete poolt Riigikogu üldkoosolekul, Riigivolikogus elik Riiginõukogus või nende komisjonides tehtud hääletamise või poliitiliste avalduste puhul[61]. Poliitiliste avalduste mõiste on ebamäärane, kuid sarnleb kriitika mõistele[62].

Et teotamise kui süüteo moodustab ainult teise inimese väärtuse eitamine, on doktriinis ja seadusandluses tehtud ekstseptsioon auühisuse alusel.

---

59) Ibid., ad 4.
60) Ibid.
61) Vt. 1933. a. PS § 48 ja kehtiv PS § 78 ja 89.
62) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 4. Vt. ka nota 51 ja 52.

Nii käsitatakse perekonda[63] lahutamatu ühikuna[64], mistõttu ühe perekonnaliikme au on käsiteldav ka teise elik teiste liikmete auna. Siit järeldub, et ühe perekonnaliikme teotamine teise poolt on käsitatav viimase eneseteotamisena, a.t. mittesüüteona. Seega antud juhtumil auühisus esineb süüksarvatavuse negatiivse eeldusena.

Kehtiv KrS teeb siin ekstseptsiooni, fikseerides perekonnaliikme teotamist alanevate sugulaste poolt kvalifitseeritud süüteona.

Erilist tähtsust negatiivse elemendina omab veel teotamise puhul nõusolu puudumine: teise isiku teotamine tema nõusolekul[65] ei moodusta süütegu. Põhjenduse sellele saame alljärgnevast. Kuna teota-

---

63) Kehtiva KrS (§ 494 lg. 1 p. 1 ja § 499 lg.1 p 1) järgi moodustavad perekonna ülenevad ja alanevad sugulased, vennad ja õed ja lõpuks — abikaasad, s.t.nimetatud isikud on käsiteldavad perekonnaliikmetena. — Vrd. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1100 ad 4.

64) Tingimata on nõutav tegelik perekonna kui ühiselu ühiku eksistents.

65) Siinjuures tuleb silmas pidada nõusoleku eeldusi: nõusolek peab esinema tõsisena, nõusoleku avaldaja peab olema süüdivusvõimeline (vähemalt partsiaalselt) ja nõusolek peab olema antud käitumise silmapilgul.

misena on käsiteldav teise isiku kõlbla väärtuse eitamine, seepärast eneseteotus ei moodusta süütegu. Kui isik loobub oma aust kui hüvisest, s.o. õiguslikult tunnustatud ja kriminaalõiguslike normega kaitstavast väärtusest, siis tuleb subintelligeerida ka nõusoleku lubamist eneseteotamiseks.

E. Teotamise passiiv-subjekt.

Teotamise passiiv-subjektina võib esineda üksikisik, teine füüsiline isik, kui ka kollektiivisik. Olgu mainida, et see on akuutsemaid küsimusi, mille suhtes esineb doktriinis lahkarvamusi ja vaidlusi.

1. Füüsiline isik.

Passiiv-subjektina on käsiteldav, nagu juba ülal nimetatud, iga süüdivusvõimeline füüsiline isik. Osa doktriini omistab ka lastele ja vaimuhaigetele passiiv-subjekti kvalifikatsiooni.

a. Nii asub Bickert[66] laste ja vaimuhaigete teotamise võimaluse suhtes jaataval seisukohal.

---

[66] Bickert, op.cit., lk. 19 jj.

Nagu eespool nägime, baseerub Bickerti käsitelus au kolmekordsel alusel, s.o. üldisel ja erilisel inimväärtusel ning erilisel sotsiaalsel väärtusel[67]. Kui lapsele ta elu algaastail ei saa omistada erilist väärtust, omab siiski üldist inimväärtust. Aegamööda hakkab laps teadvalt teotsema, eristama oma kitsas vaatesfääris hääd ja halba, s.t. omab juba individuaalset väärtust[68]. Teatavat pidevalt kasvavat au kvantumi omab laps juba sündimisest alates, ilma auta pole ta kunagi[69]. Sellevastu Liszt omistab lapsele au alles siis, "wenn es in irgend einen Pflichtenkreis, etwa der Schulpflichten, eintritt und das Bewusstsein dieser Pflichten besitzt"[70] Seega Liszt käsitab kooliastumist passiivse teotamisvõime algusena[71]. Toodud Liszti seisukohta ei pea õigeks Bickert ja Liepmann. Bickert väidab, et Liszti vaatega võib ainult siis kaasuda, kui üldisel inimväärtusel poleks kaasinimeste austa-

---

67) Vt. nota 25 - 27.
68) Bickert, op. cit., lk. 19.
69) Ibid., lk. 30.
70) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 351.
71) Liepmann, op. cit., lk. 334, nota 1.

mise tähtsust[72]. Liepmann[73] ei omista lapsele au mängimisel mängumurul ja kooliskäimise tõttu, vaid lapse astumisel tegelikku ellu. "Die Schule ist nur Erziehung für einen Beruf, nur Vorstadium des Lebens[74]."

b. Mis puutub vaimuhaigetesse, olgugi sündimisest peale annormaalsed, omavad nad siiski kindla miinimumi au, kaasasündinud inimväärtust[75]. Enamasti omavad nad suuremal või vähemal määral ka erilist väärtust, mille välistab ainult eriliselt tugev vaimutegevuse häire. Üksikuil aladel võib ka vaimuhaige omada erilist sotsiaalset ja kõlblat väärtust[76]. See puudub täielikult vaid raskekujulistel idiootidel[77].

Üheltpoolt doktriinis väidetakse, et au kvantum, mida inimene kord omandanud, säilib tema suh-

---

72) Bickert, op.cit., lk.20.
73) Liepmann, op.cit., lk. 334.
74) Ibid., nota 1.
75) Bickert, op. cit., lk. 20.
76) Ibid.
77) Ibid., lk. 21.

tes ka pärast vaimuhaigeks jäämist[78]. Vaimuhaige hindamise juures ei saa aga arvestada seda väärtust, mida ta omas süüdivusvõimelisena enne haigestumist[79], sest siis peaks olema enne haigestumist temale adresseeritud teatav käitumine ka hiljem sellisena käsiteldav[80]. Kuna see pole nii, siis järeldub, et au kui hüvis on oma kvantiteedilt vähenenud[81]. Täiesti ilma auta ei ole vaimuhaige kunagi, ja kuna tema au on ikkagi tuvastatav, siis on ka eeldatav au rikkumine, teotamine[82].

c. Niisiis kokkuvõttes võime tõsitada isegi laste ja vaimuhaigete käsitamist teotamise passiivsubjektina. Tihti aga lapsed ja vaimuhaiged ei ole suutelised tajuma nende vastu sihitud teotava käitumise tähendust, sellega ka au väärtuse tähendust üldse[83], seepärast antud küsimuse lahendamisel osa doktriini asub seisukohal, et l a s t e j a v a i m u h a i g e t e a u o n r i k u t a v

---

78) Ibid. Vt ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk.351 ja Liepmann, op.cit., lk. 344.
79) Ibid.
80) Ibid., lk. 22.
81) Ibid.
82) Ibid., lk. 23.
83) Bickert ei pea aga neid momente üldse tähtsaks (vt. op. cit., lk. 23).

ainult siis, kui nad on võimelised hinnanguid teostama enda ja oma ümbruse kohta[84].

d. Surnute teotamine (doktriinis vaieldav). On mõeldav kaudne surnud isiku teotamine[85]. Vahenditu surnu teotamine pole eeldatav. Surnu pole enam elav inimene, ta on minetanud nii üldise inimkui ka eriväärtuse, olles surmaga välistatud igasugusest inimlikust sfäärist[86], ta asub väljaspool juriidilisi suhteid, mis kaitstud kriminaalõiguse normega. Surnu ei taju vahenditut teotamist[87]. Surnu oma eluajal omas väärtuse, mille tooted säilivad ka pärast surma, olgugi et tema kui isiku otsene väärtus on lõppenud[88]. Tähtis on vaid seepärast surnud isikust säiliv mäles-

---

84) Samuti ka Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1093. Vrd. ka Liepmanni, op.cit.,lk.335.

85) Jaataval seisukohal surnu kaudse teotamise suhtes ka Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2.

86) Bickert, op.cit. lk. 30.

87) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1094. Vt ka Liepmanni, op.cit., lk. 339 jj., kus Liepmann tunnustab täielikult surnute teotamist. Vt ka Gemmingen-Fürfeld,ZUr Lehre Beleidigung Verstorbener (Strafrechtliche Abhandlungen, Heft 66) 1905, lk. 11.

88) Bickert, op.cit., lk. 30.

t i s[89]. Nii on Saksa St.GB-le surnu au teotamine tundmatu, olgugi et ta käsitab § 189 perekonnaau ohustamist surnu teotamise läbi, mõeldes selle all "Beschimpfung des Andenkens eines Verstorbenen durch wider besseres Wissen erfolgende Behauptung oder Verbreitung von unwahren Tatsachen, die ihn bei seinen Lebzeiten verächtlich zu machen oder in der öffentlichen Meinung herabzuwürdigen geeignet gewesen wären" [90]. (Terminit "Beschimpfung" ei tule arvestada tehnilises mõttes, vaid enam tähenduseta[91]).

Siit nähtub, et St.GB on aktsepteerinud mitte surnu au, vaid tema mälestuse teotamise.

Originaalne vaade käsiteldava küsimuse suhtes on Kohleril[92], kes laseb surnu individuaalseid õigusi edasi kesta mõne aja. Surnu edasielamise kaitsmine peab sel juhul lasuma mahajäänud omaksetel[93].

Tagantsev-Jakobi õigustab surnu teotamise

---

89) Ibid.
90) Liszt-Schmidt, op.cit., lk.358, ad V.
91) Ibid.
92) Bickert, op.cit., lk. 31.
93) Ibid.

jälitamist kas ainult usutunde huvides, kui kohustatud lugupidamise rikkumist surnu mälestuse vastu või elusolijate sugulaste huvides[94]. Sellejärgi võib vaadata surnu teotamisele nagu elava perekonnaliikme teotamisele.

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis § 494 kohaselt on k a u d s e l t mõeldav ka s u r n u d i s i k u t e o t a m i n e, k u i s e l l e g a r i k u t i p e r e k o n n a a u, k u s k a h j u s a a j a k s o s u t u b ü k s e l u s o l e v a i s t p e r e k o n n a l i i k m e i s t[95].

2. Kollektiivisik.

Meie sotsiaalses elus ei eksisteeri ainult üksikisikud, vaid ka üksikisikute kogud, kollektiivid, kes tervikuna kaavitavad sotsiaalse idee teostamist ja täidavad sotsiaalseid kohustusi[96], sest iga isik omab riigis individuaalse elu kõrval ka oma ühiskondliku elusfääri, olles perekonna- või sugukonnaliige või kuuludes teatud seisusse, isiku-

94) Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 358, ad V.
95) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm. 2.
96) Bickert, op.cit., lk. 34.

tegruppi, kes tegelevad ühel või teisel sotsiaalsel elualal[97]. Seepärast on loomulik, et iga sarnase isikutesfääri au peegeldub ta liikmete aul[98]. Isiklikule aule kaasub ta elemendina professionaalne, korporatiivne, seisuse- jne. -au[99].

Domineeriv osa doktriinist jaatab kollektiivisiku au, kuid on ka vastupidisel seisukohal olijaid. Nii eitab Binding täielikult kollektiivile au omistamist: "Nur der einzelne hat Ehre, eine Kollektivehre von Familien, Ständen, Versammlungen, juristischen Personen, Firmen, Behörden, ist ein Unding! Sie entbehren des Menschenwertes, und der Mann soll noch gefunden werden, der etwa durch ein animalisches Schimpfwort eine Stiftung beileidigen könnte[100]." Tuleb aga tõsitada, et sarnase hinnagu aluseks on tõestamatu väide, et "ainult üksikisik omab au"[101]. Edasi väidab Binding, et "jenen Kollektiveinheiten fehle die Voraussetzung des sittlichen Handelns[102]." Tegelikult on aga nende hinnang

---

97) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1093.
98) Ibid.
99) Ibid.
100) Liepmann, op.cit., lk. 351.
101) Ibid.
102) Ibid.

sõltuv sest, kui hästi või halvasti tervik funktsioneerib, mitte aga sest, kuidas täita üksikute liikmete aukonto[103]. Bindingi vastu toob Bickert väiteid, et kõik ühikuna käsiteldavad isikutegrupid teatud ulatuses kindlasti au omavad ja niivõrra on kehtiv ka nende teotamise võimalus. Kuna aga kollektiivi otstarve enamasti on piiratud, siis eksisteerib ka kollektiivi teotamise võimalus piiratud ulatuses[104].

Tavaliselt kriminaalkoodeksites on fikseeritud teotamise passiiv-subjektidena käsiteldavad kollektiivid. Kui aga teotav käitumine on vahenditult adresseeritud mõnele mittefikseeritud kollektiivisikule, siis antud juhtumil ei esine teotamise passiivsubjektina mitte kollektiivisik, vaid iga füüsiline isik, kes kuulub sellesse ühikusse[105]. Kollektiivisikuna ei tule käsitada mitte ainult õiguslikult rakitud kollektiivi, vaid ka lihtsat puhtfaktilist üksikisikute ühikut, isegi kui ta omab ajutist ise-

---

103)Ibid.
104)Bickert, op.cit., lk. 38.
105)Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1094.

loomu, nagu auditoorium, kui keegi pöördub teotava väljendusega terve auditooriumi (kuulajaskonna) poole[106].

3. Passiiv-subjekti piirsus.

Kollektiivi nimetuse kasustamisel on tingimuseks, et see üksikisikute kogu kujundaks eneses selgete ja kindlate tunnustega piiratud terviku. Oluline on seejuures tunnuste selgus, millel baseerub isikutekogu paljuse käsitelu tervikuna, mitte aga isikute arv[107].

Kui mingi rakingu kohta väidetakse, et see on pätlik raking, või kui kõneleja ütleb auditooriumi ees, et kuulajaskond on degenerantide-jõuk, siis esinevad teotamise passiiv-subjektidena sellesse ühikusse kuuluvad üksikud füüsilised isikud, mitte aga ühik (antud juhtumil raking või kuulajaskond)[108].

---

106) Ibid.

107) Ibid. Samuti ka Kadari, op.cit., lk. 145 ja Liepmann. Viimane käsitab kollektiivisiku all isikute ühendit ja seadist, mis kindlate ja pidevate samasuguste otstarvete ja funktsioonide tagajärjel moodustab kindla ühiku, hoolimata osavõtvate isikute arvust, vahelduvusest (op.cit., lk.348). Samal seisukohal ka Hammeley, kes ei näe piiravat tunnust arvus, suuruses (Vt. Hammeley, Die Kollektivbeleidigung, Breslau, 1910, lk. 24).

108) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1094.

Süüdistust ei saa tõsta mitte rakingu nimel antud rakingu teotamises, vaid seda rakingut elik kuulajaskonda moodustavate üksikisikute kui passiiv-subjektide poolt[109].

Teotamise passiiv-subjekt peab alati olema piiris, s.o. persona certa, teatud kindel isik. Alati peab olema kindel, kellele on adresseeritud teotamine[110]. Sarnane teotamise passiiv-subjekti piirsuse jaoks pole nõutav teotatu nimega märgistamine, vaid piisab, et on nimetatud sarnased konkreetsed olukorrad, milles võib seda isikut kergesti ära tunda, kellele subjekt oli adresseerinud oma teotava käitumise[111]. Ülaltoodut illustreerigu järgnev ütlus: "Ringkonnakohtu esimees on kaabak." Siin ei märgistata passiiv-subjekti ta nimega, vaid ameti ja asutise kaudu. Säherduse teotamise passiiv-subjekti kaudselt, kuid küllaldase selgusega piiratud tunnusena võib esineda ka kollektiivnimetus, kuhu tema kuulub[112], näit. kuskil raudil keegi väidab sealviibiva rügemendi ohvitseri kuuldes, et X rügemendi

---

109) Kadari, op.cit., lk. 145.
110) Tagantsev-Jakobi, op. cit., lk. 1094.
111) Ibid., lk. 1095.
112) Ibid.

ohvitserid on autud seelikukütid, siis antud juhtumil on teotamine adresseeritud piirsale kollektiivile — X rügemendi ohvitserkonnale, olgugi et kollektiivi all on subintelligeeritud ka raudil viibivat ohvitseri, sest kollektiivi kohta öeldu kehtib ka ta liikme — ohvitseri — suhtes. Kollektiivi piirsus kaob, kui kollektiivinimetus üskab määramatu indiviidide arvu, nagu natsiooni nime (ütlus "juut" ei moodusta teotamist[113]), usulahku jne. Selline vihje on tüübi märgistus, mitte aga isiksuse teotamine[114].

4. Juriidiline isik.

Mis puutub juriidilise isiku kui niisuguse teotamisse, siis sarnane teotamine võib tuua vastutust, kui sellega riivatakse varanduslikke huve (krediidi halvamine) või väljendatakse lugupidamatust riigile ta organite kaudu[115]. Valitsev kaasaja doktriin eitab juriidilise isiku teotamist. Vastupidisel seisukohal asujaist olgu nimetada Kohlerit ja

---

113) Selle vastu Liepmann, op.cit., lk. 350.
114) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1095.
115) Ibid.

Franki[116].

5. Passiiv-subjekt kehtivas KrS-s.

Kehtivas KrS-s esineb teotamise passiiv-subjektina nii üksik füüsiline isik kui ka kollektiiv. Kollektiivi käsitab aga KrS piiratud ulatuses, fikseerides sellistena vaid 1) sõjaväe (mitte kaitseliidu: vaieldav) vahtkonna, 2) väeosa ja 3) meeskonna[117]. Teotades sõjaväe kui riikliku rakingu ühikuid, teotatakse sellega kaudselt ka riiki, seepärast võib öelda, et antud juhtumil eksisteerib kaudselt passiiv-subjektina hoopis riik. Piirsuse kohta kehtivad eelpoolfikseeritud nõuded[118].

II Teotamise liigitelu üldiselt.

1. Absoluutne ja relatiivne.

Doktriinis eristatakse au ka a b s o l u u t - s e k s ja r e l a t i i v s e k s, millest esimene on laiem, teine — kitsam. Absoluutse auna käsitellakse igale inimesele omistatavat kõlblat väärtust,

116) Hammeley, op. cit., lk. 27.
117) KrS § 495 ja 499. Vt. ka Garnisoni määrustik (RT - 1929).
118) Vt. eespool, lk. 40 jj. (piirsus).

mis vastab üldistele kõigi suhtes kehtivatele kõlblaeeskirjadele, kuna r e l a t i i v s e a u n a aga — kõlblat väärtust, mis eeldatav inimese kui teatava sotsiaalse grupi liikme või teatava kutseesindaja suhtes (professionaalne au)[119].

Toodud au eristelul baseerub omakorda teotamise eristelu absoluutselt ja relatiivselt teotavaks käitumiseks. Esimesena käsitellakse käitumist, mis teotav kõikjal ja iga inimese suhtes, teisena — käitumist, mis teotav ainult teatavasse sotsiaalsesse gruppi kuuluva liikme suhtes, või mis rikub professionaalset au. Absoluutselt teotav käitumine pole siiski selle sõna täpsas mõttes absoluutne, sest ei eksisteeri väljaspool aega ja ruumi kõigi suhtes kehtivaid kõlblareegleid[120]. Tegelikult võib käsitada ka iga käitumist relatiivselt teotavana ses mõttes, et käitumise teotav iseloom on sõltuv neist konkreetseist tingimustest, millest ta aset leiab. Need võivad olla kas objektiivsed, nagu sõltuvus sfäärist, kuhu kuuluvad nii

---

119) Vt. nota 29 - 31.
120) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090, ad 5.

teotaja kui ka teotatav, või - subjektiivsed, olenedes teotatava tundlikkuse ja nõudlikkuse määrast[121]. Nii ei tarvitse käitumine, mis haritud inimeste ringis esineb teotavana, osutuda selleks lihtrahva hulgas[122]; käitumine, mis ühele näib olevat ükskõikne, võib teisele, kes kaitseb oma isiklikku väärtust, osutuda isegi alandavaks.

2. Sisuline ja sümboolne teotamine.

Sisuliselt teotavana esineb käitumine siis, kui kõlbla väärtuse eitamine seisneb vastavate mõtete, otsustuste või faktide avaldamises, kuna sümboolse teotamise all tuleb mõelda aga käitumist, mis väljendab teise isiku kõlbla väärtuse eitamist märkide abil, millistel on teotav tähendus, kuid mis ei märgista mingit kindlat mõtet.

3. Haavutamine (isiklik auhaavamine) ja laimamine.

Teotamine võib seisneda: 1) kas käitumises, mis on adresseeritud vahenditult teise isiku kõlblale väärtusele, otseselt väljendades teise isiku

---

121) Ibid.
122) Ibid.

kõlbla väärtuse alahindamist, või 2) isikule kõlblalt lubamatute faktide omistamises, mis tingivad selle isiku kõlblalt alahindamise, teiste silmis alandamise ja hää nime alavääristuse. Neil alustel ongi eristatav haavutamine ja laimamine.[123].

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis eristab viimane teotamist haavutamiseks ja laimamiseks. Järgnevas osas asumegi haavutamise käsitamisele.

---

123) Vt. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1090.
Kadari, op.cit., lk. 149.
Vrd. ka Liepmanni, op.cit., lk. 230 jj.

## III peatükk. H A A V U T A M I N E.

### A. Süütegu.

"Süüdlast tahtlikus isiklikus haavamises seesuguse ümberkäimise või avaldusega, mis häbistas haavatut ennast või ta perekonna, olgugi surnud liiget, karistatakse selle teotamise eest....."[124].

Ülaltoodud sättest nähtub, et kehtiva KrS järgi on haavutamise teokoostiseks teise isiku tahtlik teotamine teda või tema perekonnaliiget häbistava ümberkäimise, käitlemise või avalduse kaudu.

Haavutamine on teostatav nii passiivsubjekti juuresolekul kui ka tagaselja[125].

Kehtiv KrS on aktsepteerinud süüteona ainult isikliku haavutamise[126], mitte aga tagaselja, s.t. haavutamine peab olema sihitud pas-

---

124) KrS § 494.
125) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099.
126) KrS § 494.

siivsubjekti vastu, väljendatud ta juuresolekul[127]. KrS järgi on haavutamisele kui süüteole nõutavaks eelduseks, et passiivsubjekt näeks, kuuleks või tunneks[128].

Juuresolija haavutamisena tuleb käsitada ka eemalolija haavutamist, kui see isiklikult seda aktsepteerib. Sel alusel esineb süüteona ka haavutamine eriliste seadiste, igasuguste kõnet edasiandvate sidevahendite, nagu ruupori ja telefoni kaudu, või ka kirja teel. Nii võib käsitella haavutavana sõimusõnu, mis öeldud ruupori või telefoni läbi[129]. Telefoni fikseerib Tagantsev-Jakobi kui seadist, mis annab võimaluse kuulda häält sarnasele kaugusele, mille juures ta poleks tavalisis tingimusis kuuldav[130]. Haavutamine jääb ikka suuliseks ja passiiv-subjekti poolt isiklikult

---

127) Samuti ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099 ja Liepmann, op.cit., lk.247.

128) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099 ja Kadari, op.cit., lk.150.

129) Samuti Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099, Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad.komm.3 ja Kadari, op.cit., lk.150.

130) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099.

tajutuks, kuigi see oli üle antud telefoni kaudu, sest see asjaolu, et subjekt ja haavutatav teineteist ei näe, ei evi üldse mingit tähtsust haavutamise koostisele[131].

Mis aga puutub haavutamisse kirja teel, siis on see süüteona käsiteldav vaid sel juhul, kui kiri, mis sisaldab haavutamist, satub passiivsubjekti kätte autori teadmisel ja tahtel[132], kas isikliku üleandmise teel, posti läbi saadetuna, üleantuna kolmanda isiku poolt, või asetatud sarnaste paberite ja dokumentide hulka, mis alluvad passiiv-subjekti läbivaatamisele, ühesõnaga — kohta, kust passiivsubjekt seda võiks leida, ja lõpuks — kui haavutavaid väljendusi või kujutisi sisaldav kirjutis on välja jagatud, saadetud või mingil teisel viisil levitatud rahva seas, nii et ta võib ka sattuda passiiv-subjekti kätte[133]. Kirja puhul on nõudeks, et kiri peab olema adresseeritud pas-

---

131) Ibid.

132) Samuti Kadari, op.cit., lk.150 ja Liepmann, op.cit., lk.247.

133) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1099/1100.

siiv-subjektile. Tõuseb aga küsimus, kas käsitella kirjalikku haavutamist süüteona või mitte, kui haavutav kirje satub passiiv-subjekti kätte juhuslikult ilma autori tahtmata. Sellele saab eeltoodu põhjal vastata kindlasti eitavalt[134].

Teisele isikule kõlblat lubamatu fakti omistamine esineb haavutamisena ainult siis, kui seda passiiv-subjekt isiklikult aktsepteerib, ühtlasi toimudes tingimusis, kus pole võimalik tema levitamine, näit. kirjas. Kui ta toimub aga tagaselja või kuigi passiiv-subjekti juuresolekul, kuid ka kolmanda isiku juuresviibimisel, siis pole enam tegemist haavutamisega, vaid juba laimamisega. Vahetult teise isiku kõlblale väärtusele adresseeritud haavutamine ei esine tagaselja toimumisel üldse süüteona; toimub ta aga passiiv-subjekti või kolmandate juuresolekul, siis ei muuda viimane asjaolu tema kui süüteo iseloomu[135].

---

134) Juhuslikkuse suhtes vt. ka Liepmanni, op.cit., lk.247.

135) Kadari, op.cit., lk.151.

Nagu eespool nägime, on haavutamisele kui deliktile oluline subjekti vahenditu sidundus passiiv-subjektiga. Pole aga oluline kolmandate juuresolek või üldse haavutamise toimumine eeldusil, kus ta võiks üllituda, kusjuures viimane asjaolu omab ainult kvalifitseerivat tähendust[136]. Mis puutub kolmandate juuresolekusse, siis omas see vaid tähtsust haavutamise tuvastamise seisukohast, s.o. protsessuaalselt[137].

B. Passiiv-subjekt.

Haavutamise passiiv-subjektina võib esineda nii iga teine füüsiline isik kui ka kollektiiv-isik[138]. Osa doktriini käsitab passiiv-subjektina iga füüsilist isikut, mitte ainult süüdivusvõimelist, vaid ka last ja vaimuhaiget[139].

---

136) Ibid., lk.150. Samuti ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1103.
137) Ibid.
138) Vt. eespool, lk.31 jj.
139) Ibid., lk. 32 - 34.

Kehtiv KrS käsitab süüteona ainult haavutamist, mida passiiv-subjekt on isiklikult aktsepteerinud[140], s.t. KrS järgi haavutamise passiiv-subjektina on käsiteldav vaid isik, kes on suuteline mõistma käitumise haavutavad tähendust üldse[141], s.t. passiiv-subjektina on käsitatav ainult süüdivusvõimeline isik, kusjuures tuleb arvestada partsiaalset süüdivusvõimet. Samal seisukohal ka Tagantsev-Jakobi: haavutamise passiiv-subjektidena ei ole käsiteldavad lapsed, kes pole teadlikud oma isiklikust aust, samuti ka vaimuhaiged ja hullumeelsed, üldiselt — isikud, kes sel ajal kui neid haavutatakse, ei mõista seda haavutavat käitumist[142]. Kas võime siis karistadagi sõimu eest, mis adresseeritud isikule, kes viibib meelemõistusetus olekus[143]. Meelemõistusetus ehk teadvusetus

---

140) Ibid., lk.50.
141) Ibid., lk. 34 ad c.
142) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1093.
143) Ibid.

hõlmab 1) normaalse une ja uinumise hüpnoosi mõjul ning 2) viha ja hirmu tugeva afekti, minestuse, teadvuse kaotuse alkoholi ja narkootiliste ainete mõjul ning vaimupimeduse seisundi[144]. Samuti pole sõimamine mõeldav hullumeelse suhtes[145]. Isikut sarnase käitumise eest võib süüdistada ainult humaansuse puudumise või ühiskondliku kõlbla tunde häirimise eest, mitte aga haavutamises[146]. Isik võib kannatada mingi maania all, aga tunnustatakse siiski süüdivusvõimeliseks, kui toimepandud konkreetne haavutamine kui süütegu ei olnud seoses haigusega (partsiaalne süüdivusvõime).

Mis puutuvad kollektiivisse ja haavutamise passiiv-subjekti piirsusse, siis nende suhtes kehtivad eelpoolnimetatud tingimused[147].

Kehtiv KrS käsitab passiiv-subjektiha

---

144) Kadari loengud 1937/38.
145) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1093.
146) Ibid.
147) Vt.eelpool, lk. 37 - 42.

igat füüsilist isikut kui ka kollektiivi[148]. Kollektiividena esinevad, nagu juba teotamise üldises käsitelus mainitud, sõjaväe vahtkond, väeosa ja meeskond, kusjuures nende haavutamine on käsitatav kvalifitseeritud haavutamisena.

C. Negatiivsed elemendid.

Siin kehtivad jällegi eelpoolkäsiteldud alused. Nii välistub seadusvastasus peale üldiste aluste[149] ka Riigikogu liikme poolt tehtud poliitiliste avalduste, auühisuse(haavutamine abikaasade[150], samuti ka vanemate ja laste vahel) ja lõpuks - nõusolu puhul[151], millistest erilist tähtsust tuleb omistada viimasele: teise isiku haavutamine tema nõusolekul

148) Ibid., lk. 43.
149) KrS §44 jj.
150) Nii võivad abikaasad vabalt teineteisele öelda "komplimente", ilma et see kohut huvitaks (laimata siiski ei või).
151) Saarmann-Matto, op.cit., §494,ad komm.4 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit.,lk.1092.

ei moodusta süütegu[152].

D. Haavutamise liigitelu.

1. Vahenditu ja vahendlik haavutamine[153].

Iga isik võib olla haavutatav mitte ainult oma isiklikus aus, vaid ka kitsama sotsiaalse kujundi, professionaalses aus, kui temale kui teatavale kutse-esindajale on adresseeritud kõlbla väärtuse alahindamine[154]. Kõigil neil tingimustel kui haavutamine oli vahenditult adresseeritud juuresviibijale, on tegemist meil vahenditu haavutamisega[155]. Sellise haavutamise liigi kõrval esineb juhuseid, kus mitmete isikute ühendise, koondise liikmete au käsitellakse niivõrra ühisena, jagamatuna, et

152) Vrd.ka Tagantsev-Jakobi,op.cit.,lk.1093, ad 6: ".... haavutamine ei allu karistusele kui kahjukannataja ise oli nõus temale tehtud häbistava teo või sõnaga:printsiip - v o l e n t i n o n f i t i n i u r i a - on kõige enam tarvitatav haavutamise puhul". Samuti ka Kadari,op.cit., lk.147.

153) (ka otseseks ja kaudseks nimetatav).

154) Tagantsev-Jakobi,op.cit.,lk.1100.

155) Ibid.

ühele adresseeritud haavutamine peegeldub vahenditult ka teistele liikmetele[156]. Sarnaseks koondiseks, nagu juba eelpool nägime, on perekond[157]. Perekonnaliikmete auühisusest järeldub, et ühe perekonnaliikme kõlbla väärtuse alahindamine on käsitatav ka teise elik teiste haavutamisena[158]. On selge, et sarnase koondise, s.o. perekonna, au eksistents peab olema eriti tunnustatud seaduses, kus on otsekohene viide vahendliku haavutamise karistatavusele. Vastutust vahendliku haavutamise eest ei eeldata haavutamise karistatavusest üldse ja ta ulatus ei tohi ületada seaduses määratud piire[159]. Ühe perekonnaliikme haavutamine on käsitatav ka teise haavutamisena, kui see perekonnaliige, kellele vastav haavutav käitumine adresseeritud, ei

---

156) Ibid.

157) Samuti Kadari, op.cit., lk.151/152 ja Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100.

158) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 2. Samuti Kadari, op.cit., lk.151. - Vt.ka Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm. 4.

159) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 2.

viibi juures. Juures mitteolija haavutamine on haavutamine tagaselja[160]. Kui aga sarnase haavutamise aktsepteerib juuresviibija perekonnaliige, on auühisuse tõttu haavutamine kui süütegu antud ja passiiv-subjektina on käsiteldav haavutamist vahenditult aktsepteerinud perekonnaliige[161].

KrS[162] eristab haavutamist vahenditeks ja vahendlikuks, lähtudes sellest, kas haavutav käitumine oli adresseeritud juuresolija aule või tema perekonna-, olgugi surnud liikme aule[163].

Nii näeme, et on tähtsuseta, kas haavutatav viibib elus või mitte. Surm ei purusta perekondlikke sidemeid, vaid sarnase isiksuse ideaalse hüvise, nagu au, suhtes isegi tugevndab[164]. Surnu veatu reputatsioon ei muutu

---

160) Ibid.

161) Kadari, op.cit., lk.152. Vrd. ka Tagantsev--Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 3.

162) KrS §494.

163) Vrd. KrS-u sõnastust: ".... mis haavatut ennast või ta perekonna, olgugi surnud liiget...."

164) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1100, ad 5.

mitte ainult kallimaks kõigile järelejäänud omakseile, vaid sidundub veel tihedamalt nende auga[165]. Seepärast ongi seaduses fikseeritud, et vahendlik haavutamine võib olla adresseeritud ka surnud perekonnaliikmele[166].

Kehtib põhimõte, et vahenditul haavutamisel on alati eesõigus vahendliku haavutamise suhtes[167]. Seepärast isa juuresolekul pojale adresseeritud haavutamise eest võib isa tõsta süüdistuse ainult juhul, kui poeg ei viibinud haavutamise juures. Vahenditult haavutatu ei või tõsta süüdistust tagaselja haavutamisele[168]. Kui vahenditult haavutatu ei tõstnud süüdistust, siis ei oma selleks õigust ka vahendlikult haavutatu[169]. Kui vahendlikult haavutatutena esineb mitu isikut, siis rakendatakse mitme

165) Ibid.
166) Ibid.
167) Ibid., ad 6.
168) Ibid., ad 7.
169) Ibid.

isiku üheaegse haavutamise suhtes kehtivaid norme, s.o. igaüks haavutatuist evib iseseisva õiguse süüdistusele[170].

Lõpuks olgu siinkohal puudutatud veel üht erilist küsimust, nimelt, kas saab vastutusele võtta pruudi haavutamise eest? Kas pruut on perekonnaliige? Sellele küsimusele tuleks vastata eitavalt, sest perekonna-mõiste seaduse fikseeringu järgi ei hõlma pruuti, küll aga seaduslikku abikaasat.

2. Teoga ja sõnaga haavutamine (solve ja hälve).

Kaasaja kriminaalõiguses tavatsetakse eristada üldiselt kaht haavutamise liiki: 1) solve (reaal-iniuria) e h k t e o g a h a a v u t a m i n e, ja 2) hälve (verbaal-iniuria) e h k s õ n a g a h a a v a m i n e[171].

a. Solvena esineb haavutamine liigutustega, mis evivad teise isiku au eitavat tähendust. Seega solve on alati sümboolselt haavutamine.

170) Ibid.

171) Tagantsev-Jakobi eristab kolmandana veel kirjalikku, käsitades viimast eraldi sõnalisest (vt.op.cit., lk.1099, ad 10).

Solves tuleb eristada 2 liiki:

1) solve, mis ei riku teise isiku kehapuutumatust, kuhu kuuluvad teisele isikule suunatud liigutuste sooritamine, mis sümboolselt väljendavad ta isiksuse lugupidamatust, alahindamist, näit. keele- ja pikaninanäitamine, käega, kepiga nina all vehkimine jne.[172];

2) solve, mis rikub teise isiku kehapuutumatust, näit. kätega näo puudutamine, soengu segiajamine, isegi teatud tingimustel teise isiku kaisutamine, suudlemine vastu tahtmist (nagu võõra naisisiku suudlemine), kraest kinnivõtmine, rõivaste maharebimine, naisel seeliku üleskiskumine, peakatte mahalöömine ja rida teisi haavutavaid käitumisi, mis puudutavad inimest, nagu veega või mustusega ülekallamine, sülitamine näkku jms.[173] Kui kehapuutumatuse rikkumine on ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, siis on ta käsitatav isikuvastase vägivallana[174].

---

172) Ibid., lk.1098, ad 6.

173) Ibid., lk.1097/1098.

174) H.Kristal, Märkmeid H.Madissooni artikli "Isiku vigastusi KrS-s" kohta, "Õigus" 1936, lk.83 (alamal osundatud Kristal-Kadari).

Nii näeme, et käsiteldaval solve liigil on ühine alus isikuvastase vägivallaga omavolilise kehapuutumatuse rikkumise suhtes. Vahe aga seisab järgnevas: isikuvastane vägivald, vägivald kui omavoliline kehapuutumatuse rikkumine seisneb oma objektiivselt loomult füüsilise kannatuse[175] tekitamises, solve - aga kui omavoliline kehapuutumatuse rikkumine ei ole ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, olles objektiivselt[176] hinnatav häbistava, teise isiku kõlblat väärtust alahindava käitumisega[177]. Seepärast eelöeldu põhjal, näit. mütsi mahalöömine, on käsitatav solvena ainult siis, kui ta ei ole ühenduses füüsilise kannatuse tekitami-

---

175) Ibid., nota 13: "Füüsilise kannatuse all tuleb mõista kehalise mõjustuse läbi tekitatud kehalist valu või halba enesetunnet. Vrd. ka H.Madissooni "Isiku vigastusi KrS-s, "Õigus" 1935, nr.10, lk.453. - Olgu mainitud, et hingeline kannatus pole isikuvastase vägivalla juures oluline (Kristal-Kadari, op.cit., lk.83).

176) Ei ole oluline see, kas teotatav tõeliselt end tundis solvatuna või mitte (Kristal-Kadari, op.cit., lk.84, nota 14).

177) Ibid., lk.84.

sega, igal juhul ta on aga teise isiku au eitav.

Ülaltoodu suhtes aga Saarmann-Matto[178] on vastupidisel seisukohal, fikseerides, et "auhaavamise sihiga kehapuutumatuse rikkumine, mis kutsus välja pahatunde, on isikuvastane vägivald". Peab aga nentima, et eespooltoodud näide mütsi mahalöömisest võib esineda isikuvastase vägivallana ainult siis, kui ta on füüsilist kannatust tekitav; kui aga ta tagajärjeks on tervisrike, siis on antud kehavigastamine[179].

On mõeldavad, kuid KrS-u seisukohalt vaieldavad, veel järgmised isikuvastase vägivalla ja solve eristelud: 1) Solve hõlmab nii füüsilist kannatust tekitava kui ka mitteteki-

---

178) Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm 3 ja §498, ad 5.

179) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1097, ad 5. - Kehavigastust teistest süütegudest eristavaks tunnuseks on see, et ta on tervisriket põhjustav käitumine. Kehavigastus võib olla identne tervisrikkega, tavaliselt aga mõeldakse kehavigastuse all ikkagi tervisriket tekitavat käitumist (Kristal-Kadari, op.cit., lk.86). Vrd.ka H.Madissooni, op.cit., lk.439. Vt.ka H.Kristal, Kehavigastuse mõiste ja liigid KrS-s, "Õigus", 1935, lk.290 jj.

tava kehapuutumatuse rikkumise - eeldusel,et see oleks häbistav; isikuvastane vägivald aga - füüsilist kannatust tekitava - kuivõrra see pole häbistav. 2)Solve on antud iga häbistava kehapuutumatuse rikkumisega. Kuivõrra kehapuutumatuse rikkumine on ühenduses füüsilise kannatuse tekitamisega, oleks antud solve ja isikuvastase vägivalla ideaalkonkurents, niivõrra aga kui keha-puutumatuse rikkumine on ühenduses tervisrikke tekitamisega - solve ja kehavigastuse ideaalkonkurents[180].

b. Hälve (sõnaga haavutamine) üskab kaasaja kriminaalõiguses ja KrS-s mitte ainult suusõnalise (verbaalse - suulise), vaid ka kirjaliku ja miimilise haavutamise[181]. Hälve võib olla nii sisuliselt kui ka sümboolselt haavutav. Sõnade edasiandmine rääkimise juures teostub hääle ja miimika kaudu, seega teotamine

---

180) Kristal-Kadari, op.cit.,lk.84, nota 16.
181) Kadari, op.cit.,lk.153.

miimika kaudu on hälve[182]. Väga tihti verbaalne haavutamine on tihedalt seotud sümboolse haavutamisega, kui sõnad või väljendused saavad iseloomu hääle järgi, missugusega neid on öeldud, või neid saatva žesti järgi[183].

Verbaalse haavutamise liike. Verbaalse haavutamise alla kuuluvad:

1) Sümboolselt haavutavad sõimusõnad, s.t. sõnad või väljendused, mis tarvitatavad erandlikult sõimamise jaoks. Kõigi nende suhteliseks tunnuseks on mõttetus ja sisutus, aga nende tarvitamine võib šokeerida ühiskonna kõlblat tunnet[184].

2) Sõimusõnad, mis omistavad haavutava hinnangu teise isiku kõlblale väärtusele, ta talendile ja üldse käitumisele. Iseloomustavaks tunnuseks on neil sõnul see, et nendega teotatakse haavutatu isiksust kui inimest ja

---

182) Tagantsev-Jakobi, op.cit.,lk.1098, ad 8.
183) Ibid.
184) Ibid.,ad 9. - Vt. ka Riigikohtu Kriminaalosakonna seletust,"Mis vahe on auhaavamise ja laimamise vahel" (RkhK,toim.nr. 542 - 1936 või "Õigus" 1936,lk.240).

kodanikku, ilma et esitataks kindlaid häbistavaid fakte, ühesõnaga - tühisõnased, näit. loll, autu, alatu, hoor, kelm, joodik jne. Siia liiki kuuluvad veel ka igasugused animaalsed sõimusõnad, millega identifitseeritakse isikut loomadega, näit. "siga", "eesel", "vasikas" jne.[185].

3) Iseenesest neutraalsete mõistete väljendamine pejoratiivses vormis, mis väljendab lugupidamatust vastaspoole suhtes, näit. keegi nimetab teist "tiblaks" jne.[186].

4) Ebakõlblate eluviiside etteheitmine, näit. kui keegi heidab naisisikule ette, et see elavat ebakõlblalt, et see ja see varastavat või petnud toda ja toda jne.[187].

5) Haavutavad esildised sooritada midagi ebakõlblat, näit. võtta altkäemaksu, võltsida äriraamatuid, pöördumine võõra naisisiku poole esitisega suguühteks jne.[188]

---

185) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1098, ad 9.
186) Ibid. - Kadari, op.cit., lk.153.
187) Ibid. - Ibid.
188) Ibid. - Ibid.

6)Laused või sõnad, mis sisaldavad isikule sarnaste omaduste omistamist, mis alandavad ja eitavad tema kui inimese ja kodaniku kõlblat väärtust, näit. "ta on liiderlik inimene","teie olete ebakõlblas isik", "temale kui tumeda minevikuga isikule ei söanda ma küll usaldada seda rahasummat" jms. Siinjuures tuleb arvesse, kas otsene hinnang või haavatu võrrutamine kellegi isikuga või mingi asjaga, mis on temale haavutav[189].

Miimiline haavutamine kuulub sellesse liiki niivõrra, kuivõrra miimika esineb tummkõnena, s.t. mõtete väljendamise vahendina. Niivõrra kui miimika on sümboolselt haavutav, kuulub ta solve esimesse liiki[190].

Kirjalik haavutamine on sarnane hälve liik, mis saab välise väljenduse, millel on oma iseseisev olelu, mis on jäädav ja ei kao selle momendiga, nagu see on sõimusõna ütlemise või

---

189)Ibid., ad 6. Vt. ka Kadari, op.cit.,lk.154.
190)Kadari, op.cit.,lk.154.

teo sooritamise puhul[191]. Kirjalik haavutamine võib olla haavutav nii sisuliselt kui ka sümboolselt. Sümboolselt aga niivõrra kui kirjaga fikseeritakse sümboolselt haavutavaid sõnu ja kujutisi, näit. karikatuur.

Siinjuures tuleb aga tähendada, et mitte iga karikatuur pole haavutav, vaid ainult karikatuur, mis eitab teise isiku kõlblat väärtust[192]. Üldiselt karikatuuri küsimus on vaieldav. Selle lubamise ulatus on täiel määral fakti küsimus. Olgu siiski niipalju märkida, et teatavaid, kuigi kitsais piires peab ka seda lubatavaks tunnustama[193]. Kirjaliku haavutamise juurde tuleb arvestada ka mehaaniliselt valmistatud kirja, kujutist, sümbolit, nagu trükki, fotot, litograafiat jne.[193].

Hälve koguulatuses ja sümboolselt miimiline haavutamine esinevad ka teisele isikule häbistava fakti omistamise vahenditena. Tuleb

---

191) Tagantsev-Jakobi, op.cit.,lk.1099, ad 10.
192) Ibid. - Samuti ka Kadari, op.cit.,lk.154.
193) Saarmann-Matto, op.cit., § 494, ad komm.3.

aga veel rõhutada, et haavutamisena esineb teise isiku kõlblat väärtust alahindav käitumine ainult eelpooltoodud tingimusil. Oluline on: 1) et passiiv-subjekt aktsepteeriks isiklikult häbistava fakti avaldamise ja 2) et puuduksid selle levitamise võimalused.

E. Haavutamise liigitelu KrS-s.

Nagu eespool nägime, tavatsetakse kaasaja kriminaalõiguses haavutamist eristada solveks (teoga haavutamine) ja hälveks (sõnaga haavutamine)[194]. KrS ei erista haavutamist ülaltoodud liigeks, vaid haavutamiseks käitlemisega, kohtlemisega (KrS-u sõnastuse järgi "ümberkäimisega) ja avaldusega[195]. Toodud liigitelu ei evi aga olulist tähendust, kuna KrS ei käsita üksikuid liike iseseisvate tüüpidena, mis tingiks karistuse erinevat raskust. Kuna KrS ei anna haavutamise liigitelu,

---

194) Vt.eelpool, lk.59. Vrd. ka nota 171.
195) KrS §494.

s.o. käitlemise (ümberkäimise) ja avalduse, lähemat määritelu ega nende piiringuid, siis tuleb arvata, et KrS-s esitatud liigitelu peab vastama eelpooltoodud üldisele haavutamise liigitelule, s.o. a) solvele ja hälvele, b) sümboolsele (käitlemisega, mis peab sisaldama igasuguse sümboolse haavutamise nii teoga, suulise kui ka kirjaliku) ja sisulisele (avaldusega).

F. Süüteo subjekt.

Süüteo-subjekti suhtes kehtivad eelpooltoodud alused, s.t. süüteosubjektina esineb iga süüdivusvõimeline isik, ekstseptsiooni moodustab taas kvalifitseeritud haavutamine, mille juures on nõutav veel eriline õiguslik kvalifikatsioon.

G. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb haavutamise puhul nii o t s e n e kui ka k a u d n e tahtlus. Ettevaatamatus ei esine süüksarvatavuse eeldusena. Tahtlus haavutamise juures eeldab, et süüteo-subjekt ise oleks teadlik, et öeldud sõnad või ta käitumine väljendab lugupidamatust teise isiku vastu, on teise isiku au eitav üldiselt v õ i j u s t a n t u d k o n k r e e t s e i s t i n g i m u s i s, eriti aga, et see oleks haavutav käitumist vahenditult aktsepteerija suhtes. Kaudse haavutamise puhul on nõutav, et haavaja teaks, et juures viibib selle isiku perekonnaliige, kellele on tema otseselt adresseerinud haavutamise[198]. Näit. kui välismaalasele õpetatakse sõimusõnu (välismaalane ei teadnud nende tähendust) ja veenati, et need ei sisalda iseendast ebakõlblat, ja kui välismaalane neid

---

198) Tagantsev-Jakobi, op.cit.,lk.1095 ja Kadari, op.cit., lk.155.

tarvitas, siis ei ole tema käitumine tahtluse puudusel süüksarvatav, sest antud juhtumil on tegemist mittetahtliku haavutamisega[199]. Sõna "sina" tarvitamine intelligentsete isikute vahel osutub kahtlematult haavutavaks, öelduna aga talumehe poolt, kes ei arvesta võõra isikuga suhtlemises selle asesõna tarvitamist alandavalt, ei saa seda sõna tunnustada haavutavaks[200]. Haavutamise puhul on täitsa ükskõikne, missugust sihti subjekt on taotlenud, s.t. erilist animus iniurandit ei ole vaja[201]. Missugune see siht ka ei oleks, ikkagi on subjektile käitumine süüksarvatav, kui ta käitub teadlikult[202]. Mees, kes pöördub naisisiku poole

---

199) Ibid.

200) Ibid.

201) Samal seisukohal: Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1095, ad 4, Kadari, op.cit., lk.155, Saarmann-Matto, op.cit., §494, ad komm.5 ja Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353.

202) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1095, ad 4.

esildisega astuda armuvahekorda, on vastutav haavutamise eest, olgugi et ta antud juhtumil ei tahtnud üldse naisisikut haavutada, vaid soovis ainult rahuldada oma suguiha[203]. Samuti kehtib eeltoodu isiku suhtes, kes ütles haavava väljendi selleks, et juuresolijail oleks lõbus.

Lõpuks olgu märkida, et kvalifitseeritud haavutamise puhul on tahtluse suhtes nõutav, et subjekt oleks teadlik haavutatava erilises õiguslikus kvalifikatsioonis.

Mis puutub haavutamise katsesse, siis k a t s e e i o l e k a r i s t a t a v[204].

Käsitanud haavutamise kui süüteo struktuuri, passiiv-subjekti, negatiivseid elemente, haavutamise liike, süüteo-subjekti ja süüksarvatavuse eeldusi, jääb veel vaadelda

---

203) Ibid.

204) Samuti Saarmann-Matto, op.cit.,§494, ad komm 6 ja Liszt-Schmidt, op.cit., lk.353: "Versuch der Beleidigung ist denkbar, aber nicht strafbar".

haavutamise tüüpe KrS-s ja haavutamise lõppemist. Selle ülesande teostamisele asumegi järgnevas osas.

H. Haavutamise tüübid KrS-s.

1. Lihthaavutamine.

KrS §494 esinev haavutamine on käsiteldav l i h t h a a v u t a m i s e n a. Passiiv-subjektina esineb ainult teine füüsiline isik, mitte kollektiiv. K a r i s t u s e n a näeb KrS ette aresti mitte üle kuue kuu või rahatrahvi mitte üle 500 krooni.

2. Kvalifitseeritud haavutamine.

KrS-s on haavutamine kvalifitseeritud: a) passiiv-subjekti, b) teoviisi ja c) eesmärgi alusel. Esmajoones asume käsitama esimest, s.o. passiiv-subjekti alusel.

a. Sel alusel on kvalifitseeritav:

1) oma ema, seadusliku isa või muu üleneva sugulase haavutamine[205], kusjuures sub-

---

205) KrS §495, lg.1.p.1.

jektina on käsiteldavad üksnes passiiv-subjektiga sugulusvahekorras olevad isikud;

2) riigi või omavalitsuse teenija haavutamine teenistuskohuste täitmisel või nende täitmise pärast[206];

3) sõjaväe vahtkonna tunnimehe haavutamine[207];

4) kollektiiv-isikutena käsiteldavate, s.o. sõjaväe vahtkonna, väeosa või meeskonna (sõjalaeva, tangi, lennuki jt. meeskonna) haavutamine[208];

5) laevajuhi haavutamine[209] (subjektina käsiteldav laevateenija või reisija);

6) välisriigi riigipea, saadiku või volitatud asjaaja haavutamine[210]. Siinjuures on nõutav, et antud välisriik peab olema

---

206) Ibid., p.2.

207) Ibid., p.3. - Kes on käsiteldav sõjaväe vahtkonna tunnimehena, on määritletud Garnisoni määrustikus - RT - 18, 1929.

208) Ibid. Vt.veel eespool, lk.43, ad 5.

209) Ibid., lg.2. - Laevajuhi kohta vt.KrS §442.

210) KrS § 108, lg.1.

juriidiliselt tunnustatud ja rahuvahekorras. Erandiks on diplomaadid sõjapuhkemisel lahkumiseni riigipiirist. Riigipea - vastava välisriigi riigiõiguse kohaselt, kuna saadikuna on mõistetav volitatud asjaajaja - isik diplomaatilise iseloomuga. Kui riigipea viibib E.V. piires, siis tuleb § 108 rakendamisele ainult ametlikul siinviibimisel.

b. Teoviisi alusel on kvalifitseeritav avalik haavutamine. Mõisteliselt pole haavutamisele oluline teatavaks-saamine paljudele või selle võimalus, küll aga evib see olulist tähtsust kvalifitseeriva[211] asjaoluna, kui haavutamine on toimunud levitatud, s.o. müügile lastud, paljudele lähestatud, väljajaotatud või käest kätte antud[212], või avalikult väljapandud, näit. kuulutustulbale või majaseinale kleebitud, vaateaknale välja pandud, ühesõnaga - nõnda välja pandud, et paljud

---

211) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1107, ad 9.- Kadari, op.cit., lk.157.

212) Vt.KrS § 115.

möödujad võivad näha või lugeda[213], trükitootes, kirjas või kujutises[214]. T a h t - l u s e suhtes on nõutav: 1) et subjekt oleks olnud teadlik kirjutise või kujutise haavutavas tähenduses, ja 2) et levitamine või väljapanek avalikku kohta oleks toimunud subjekti teadmisel ja otseselt väljendatud, või aga presumtiivsel nõusolekul.

Karistusena kvalifitseeritud haavutamise eest esineb KrS-s vangimaja mitte üle 6 kuu.

Siinjuures peatume veel avaliku haavutamisega seoses oleva KrS §292-s fikseeritud süüteo juures. Antud juhul moodustab süüteo süüteo tunnuseid sisaldava trükitoote käivitamine. Oluline on see, et süüksarvatavuse eeldusena esineb siin ettevaatamatus (ettevaatamatu haavutamine trükitootes). Nagu Kadari[215] märgib, on siin ettevaatamatuse

---

213) Ibid. Vt.ka Tagantsev-Jakobi,op.cit., lk.1107, ad 11 ja Kadari,op.cit.,lk.157.

214) KrS § 496. - Trükitoote kohta vt.§ 281 ja 292.

215) Kadari, op.cit.,lk.157.

suhtes mõeldav 2 teisendit, esiteks, et trükitoode käivitatakse teadlikult, kuna aga ettevaatamatus esineb trükitootes sisalduva haavutamise suhtes, ja teiseks - süüteo-subjekt on teadlik töö haavutamist sisaldavuses, kusjuures trükitoote käivitamine toimub aga ettevaatamatusest. Trükitoote juures tuleb eristada perioodilist ja mitteperioodilist trükitoodet; kumbki liik püstitab subjekti suhtes erinevaid nõudeid. Nii on perioodilise trükitoote puhul subjektina käsiteldav §292 alusel vastutav toimetaja, kuna aga mitteperioodilise puhul - autor, väljaandja, trükiasutise juhataja ja raamatukaupleja.

Sama sätte lg.2 alusel on esimeses järjekorras süüteo tunnuseid sisalduva mitteperioodilise trükitoote käivitamisel vastutav autor. Kui aga autor suudab tõendada, et trükitoode käivitati tema teadmata, vabaneb ta vastutusest. Sellest nähtub, et autor moodustab ekstseptsiooni teiste ülalnimetatud

subjektide (väljaandja, trükiasutise juhataja jt. suhtes, vastutades ainult tahtluse ulatuses.

Süütegu sisaldava trükitoote valmistamine või käivitamine toob enesega kaasa ka lisakaristusi[216], nimelt võib kohus määrata: 1) perioodiliste trükitoodete seistamise kuni 5 aastani või jäädava keelu; 2) kohtuotsuse kuulutamine trükitoote lähemas numbris; 3) välismaal ilmuvate perioodiliste trükitoodete sissetoomise keelu kuni 2 aastani. Süütegu (antud juhul haavutamist) sisaldava perioodilise trükitoote käivitamise korral mõistab kohus väljaandjalt, kuigi ta on juriidiline isik, tasuraha mitte üle 25 sendi iga käivitatud eksemplari eest[217].

---

216) KrS § 293.

217) RT nr.45 § 13-1923, MS §3.

Olgu siinjuures märkida, et 1929.a. redaktsiooni järgi vastutasid süütegu sisaldava perioodilise trükitoote käibele sattumise korral vastutav toimetaja iga süüteo puhul presumeeritud ettevaatamatuse eest. KrS/MS on KrS §293 lg.2 (samuti ka §500 lg.2) kustutanud ja (~~asemel~~) KrS §293 täiendanud teise lõikega, mille järgi süütegu sisaldava perioodilise trükitoote käivitamise korral mõistab kohus igal juhul väljaandjalt tasuraha mitte üle 25 sendi iga käivitatud eksemplari eest. Sellega on esiteks välistatud vastutava toimetaja vastutus ettevaatamatuse presumptsiooni alusel ja mitteperioodilise trükitoote väljaandja objektiivset vastutust laiendatud sellega, et temale on pandud vastutus igasuguse süütegu sisaldava trükitoote käivitamise juhtudel[218].

---

218) Saarmann-Matto, op.cit.,komm. ad § 293.

c. Eesmärgi alusel on kvalifitseeritav:

1) Vabariigi Presidendi kandidaadi isiklik haavutamine eesmärgiga hävitada valijate usaldust kandidaadi vastu (siinjuures on nõutav, et haavutamine peab toimuma ajavahemikus kandidaadi ülesseadmisest kuni valimise lõpuni[219]). Karistusena näeb KrS ette vangimaja mitte üle 2 aasta.

2) Riigivolikogu, omavalitsuse, vähemusrahvuse kultuuromavalitsuse või kutseesinduskoja kandidaadi isiklik haavutamine eesmärgiga hävitada valijate usaldust kandidaadi vastu (haavutamine peab toimuma ajavahemikus kandidaatide esitamiskirjade või nimekirjade esitamise silmapilgust kuni valimiste lõpuni)[220]. Karistusena näeb KrS ette vangimaja mitte üle 1 aasta.

---

219) KrS § 98[1].

220) KrS § 99.

## I. Haavutamise lõppemine.

Haavutamise lõppemine seisab sõltuvuses haavutamise vahendeist[221]. Haavutamine sõnaga või teoga lõpeb sõna avaldamise elik teo sooritamise aktiga. Kirjalik haavutamine loetakse lõppenuks mitte kirja kirjutamise momendist, kirja edastamisega kolmandale adressaadile kättesaatmiseks, subjekti poolt kirja postkasti laskmise momendist, vaid kirja lugemisega adressaadi poolt[222]. Eelöeldust järeldub, et haavutamine on lõppenud häbistava käitumise aktsepteeringuga passiiv-subjekti poolt.

---

221) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1101

222) Ibid. - Vt. ka Kadari, op.cit., lk.155.

## IV peatükk. L A I M A M I N E.

### A. Süütegu.

#### 1. Mõiste.

"Süüdlast laimamises, olgugi laimatava äraolekul, teda häbistava asjaolu avaldamisega, karistatakse selle teotamise eest ...."[223].

Toodud sättest nähtub, et kehtiva KrS järgi ~~on~~ on laimamine tahtlik teist isikut häbistava asjaolu avaldamine teise isiku juuresolekul või eemalviibimisel[224].

Asudes laimamise kui delikti analüüsimisele ülaltoodud mõiste kohaselt, näeme kohe, et üldjoontes on laimamine sarnane haavutamisega, nii mõistelt kui ka süüteo struktuurilt, olles nagu haavutaminegi teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Laimamisega omistatakse teisele isikule asjaolusid (fakte), mis tingivad selle isiku kõlblalt alahindamise, teiste silmis alaväärtus-

---

223) KrS. § 498.

224) Vt. RkhK. toim. nr. 542 - 1936. - Saarmann-Matto, op.cit,, § 498, ad komm. 2.

likkuse ja hää nime alandamise[225]. Oluliseks momendiks on laimamisele aga häbistava asjaolu teatavaks saamine paljudele, levimine, s.o. asjaolu avaldamine kolmandate isikute juuresolekul[226](need momendid pole haavutamise juures olulised, kuna levimine omab vaid kvalifitseerivat tähendust ja kolmandate juuresolek — protsessuaalselt[227]). Seega laimamise puhul on arvestatav kahjustamiselik ohustamisobjektina ka isiku väline au, s.t. isiku eetiline väärtus kaasinimeste silmis, isikule kaasinimeste kui hindajate poolt omistatav väärtus[228].

2. Laimamise kui süüteo struktuur.

Nagu haavutaminegi[229] esineb laimamine kehtivas KrS-s formaal-süüteona, sest teise isiku välise au ohustamist elik kahjustamist meelendli-

---

225) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1101, ad IV A, 1. Vt. ka Liepmann, op.cit., lk.232. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356. Kadari, op.cit., lk. 158.

226) Nii üldine doktriini seisukoht (vt.lähemalt tagapool vastava käsitelu juures). Samuti St.GB § 186 ja Saksa partikulaaröigus. Vt. Vergl.Darst.IV Bd., Lilienthal,op. cit., lk. 386 jj.

227) Vt. eespool, lk. 51

228) Ibid., lk. 17

229) I bid., lk. 22 ad 3.

kult kui tagajärge ei käsita KrS üldse laimamise olulise elemendina, vaid süüteona[230] esineb iga teist isikut häbistava asjaolu avaldamine, arvestamata seda, kas ta on tõele vastav või mitte. Seega ka tõeliselt toimunud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine on laimamine[231].

Laimamise karistamisel võidakse jälgida kaht printsiipi: 1) kas tunnistada karistatavaks igasuguste, ka tõele vastavate, häbistavate asjaolude avaldamist (difamatsioon ehk levilaim), või 2) ainult tõele mittevastavate häbistavate asjaolude avaldamist (laim kitsamas mõttes). Seega laimu k.m. oluliseks elemendiks on asjaolu tõele mittevastavus, ebatõelisus. Difamatsiooni puhul on keelatud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine. Sellega annab difamatsioon isiku aule eranditu kaitse[232]. Selle printsiibi kohaselt ei lubata üldse vastavate asjaolude tõestamist, sest siin eeldatakse mitte ainult, et subjekt on seda seletanud, avaldanud, vaid ka seda, et need asja-

---

230) KrS § 498.

231) Vt. sellekohta näidet eespool, lk.

232) Kadari, op.cit., lk. 159.

olud on ebatõesed, mitteusutavad ja et on tegemist laimamisega. Difamatsiooni protsessi puhul ei esine mitte praesumptio iuris, vaid praesumptio iuris et de iure, s.o. mitte õiguse eeldus, vaid õiguse ja õiguse järgne eeldus. Igal juhul järgneb karistus, kui aga laimavad sõnad olid öeldud, vaatamata sellele, kas need olid õiged või mitte.

Toodust ilmneb, et selle printsiibiga välistatakse üldse õiguslik võimalus isiku õigeks hindamiseks, kuna seadus sunnib vaikima isegi tõsikindlaist ebakõlblatest asjaoludest. Selle printsiibi aktsepteerimine ainuprintsiibina osutub kahtlematult kahjulikuks nii üldsusele kui ka riigile. Olgu aga kohe öelda, et ka teine printsiip — laim k.m., mis lubab tõestada asjaolu tõele vastavust (exceptio veritatis), mille tulemusena karistatavus välistub — ainuprintsiibina pole praktiliselt vastuvõetav. Ta välistab üksikisikult kaitse ka neil juhtudel, kus üldsuse ega ka riigi huvid ei nõua isiksusse puutuvate asjaolude avaldamist, kui need asjaolud käivad isiku era- või

perekonnaelu kohta, andes võimaluse nende nudatsiooniks isegi siis, kui see pole kasulik riigi ja üldsuse seisukohalt. Teineseord võib osutuda vajalikuks isikusse puutuvate asjaolude mitteavaldamine, näit. kui asjaolu käib välisriigi riigipea, saadiku jne. kohta.

Ülaltoodust nähtub, et ühe või teise mainitud printsiibi aktsepteerimine ainuprintsiibina ei anna õiguspoliitiliselt sugugi häid tagajärgi, seepärast ongi enamjaos kaasaja kriminaalseadusandlustest aktsepteeritud segasüsteem: laimu k.m. kõrval esineb ka teatavas ulatuses difamatsioon või ümberpöördult.

Olgu siinkohal märkida, et viimaseaja modernseadusandlusis võib siiski täheldada tendentsi difamatsiooni-printsiibi suunas, näit. Itaalia CP, kus exceptio veritatis on välistatud. Nii pole lubatud exceptio veritatis teotamise puhul, vaid ainult neis autülides, mis alluvad aukohtule.

Mis puutub kehtivasse KrS-u, siis on viimases (§ 498) aktsepteeritud difamatsiooni-printsiip[233], mis laimamise kui süüteo mõistelises ulatuses eran-

---

233) Ibid., lk. 160.

ditult läbi viidud. Teatavas ulatuses on võimaldatud siiski exceptio veritatis, kuid olgu öeldud, et see esineb ainult erilise karistatavust kõrvaldava tingimusena, asjaolu tõestamine ei kõrvalda laimamist kui süütegu ega ka selle süüksarvatavust. Ülalmainitud seisukoht põhineb KrS §§-de 503 ja 504 sõnastusele — § 503: "Laimava asjaolu avaldamist ei loeta k a r i s t a t a v a k s laimamiseks, kui süüdlane teeb tõeks ...." ja § 504:"Süüdlane laimamises ei või esitada tõendusi avaldatud asjaolu tõestamiseks ega võida teda vabastada v a s t u t u s e s t § 503 põhjal, kui nimetatud asjaolu käib ....".

Toodud sätete sõnastusest on selgelt järeldatav exceptio veritatise esinemine karistust kõrvaldava tingimusena.

Saarmann-Matto[234)] on aga asunud vastupidisele seisukohale, käsitledes asjaolu ebatõelisust laimamise olulise elemendina. Nii loeme § 498 komm. 2: "Laimamine on mingisugune ebatõelise sündmustiku avaldamine, millega teine isik...." ja § 503

---

[234)] Op.cit. § 498, ad komm.2 ja § 503 komm.

komm.: "Laimamise puhul häbistava asjaolu avaldamisel arvatakse seaduse järgi (praesumptio iuris) seda asjaolu e b a t õ e l i s e k s...."

Lõpuks olgu puudutada veel o n u s p r o - b a n d i (tõendamiskoormus) küsimust. Nagu juba eespool nägime, on laimu k.m. oluliseks elemendiks asjaolu tõele mittevastavus, seepärast tuleks sellest järeldada, et tõele mittevastavuse tõendamiskoormus peaks lasuma süüdistajal, kuid kaasaja kriminaalseadusandlus[235] on ses küsimuses aktsepteerinud hoopis vastupidise seisukoha, omistades onus probandi süüdistatavale, kelle suhtes on kehtiv laimu k.m. presumptsioon kuni tõelisuse tõestamiseni.

3. Laimamise elementide eritelu.

Nagu eespool nägime, moodustab laimamise häbistava asjaolu avaldamine. Siit järeldub, et laimamisele on oluline asjaolu avaldamine[236], millega teine isik (laimatav) on sääraselt seotud, et

---

235) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1111, ad 3. Kadari, op.cit., lk. 160.
236) Ibid., 1101, ad 2. — Kadari, op.cit., lk.161.

selle asjaolu olemasolu antud ajal ja ümbruskonnas häbistab seda isikut[237]. Seega asjaolu[238] avaldamine on kui ajas ja ruumis antud konkreetse sündmuse sidundus teise isikuga[239]. Edasi olgu silmas pidada järgmisi nõudeid. Asjaolu avaldamisena ei ole käsitatavad, mis sisaldavad teise isiku i s e l o o m u s t i s t, a r v u s t u s t j a h i n n a n g u t[240]. Kui näit. teist isikut arvustame, ta võimeid, talenti alahindame, sealjuures fakte (sündmuse kirjeldust) ette toomata, siis pole laimamist, kuigi see tollele isikule kibedana võiks tunduda[241]. Näit.:"Seda X-i ma küll ausaks inimeseks ei pea!" või "X on varas", siis pole siinkohal fakte ette toodud. Seesugune tagaselja jutt on karistamatu, sest siin pole avaldatud, et see isik (X) oleks kuskil vargil käinud, on vaid arvustatud

---

237) Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm.2. Vrd. ka Kadari, ibid.
238) Olgu siinkohal märkida, et Saarmann-Matto peab asjaolu asemel õigemaks rakendada sündmustiku mõistet.
239) Vt.Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1104 ja Kadari, ibid.
240) Ibid. Samuti Saarmann-Matto, ibid.
241) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1101, ad 1.

isikut. Kui seda ütlust oleks vahetult aktsepteerinud isik, kellele see adresseeritud, siis oleks tegemist juba haavutamisega. Küll esineb aga asjaolu avaldamisena (ühtlasi laimamisena) näit. "N. põeb süüfilist" või "X varastas eile õhtul minult taskukella" jne. Asjaolu avaldamisena ei esine ka arvamused ja oletused teise isiku suhtes, et see käitub lähemal ajal tulevikus, tolles ja tolles olukorras ebakõlblalt või laseb endaga sarnaselt käidelda[242]. Tingimuseks on, et asjaolu võib käsitada vaid m i n e v i k k u ja o l e v i k k u, mitte aga tulevikku[243], kuna viimane on seoses võimalikkusega.

Edasi on nõutav asjaolu usutavus, tõenäolik järeldavus, et antud on näilikult tõene sündmus, tõelisena mõeldav[244] (laimatava nimega märgistamine ei ole igakord tähtis[245]). See kõik on

---

242) Ibid., lk. 1104, ad 3 - 4.

243) Nii Ibid. Saarmann-Matto, ibid. Kadari, ibid. Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356("Tatsache ist zunächst nur, was der Gegenwart oder der Vergangenheit, nicht aber,was der Zukunft angehört").

244) Saarmann-Matto, ibid, Kadari, ibid.

245) Ibid.Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1104,ad.5.

aga sõltuv sellest, kellele see asjaolu omistatakse, sellest, nagu Kadari väidab, kas side antud asjaolu ja avalduses mõeldud isiku vahel on tõenäolik, tõelisena mõeldav või mitte[246]. Kui näit. 3 - 4 aastaste laste kohta väidetakse, et need olevat käinud kuskil vargil, moodustavat täieliku vargabande[247], või kui imiku kohta öeldakse, et see olevat vägistanud kellegi naise, siis neist näidetest nähtub selgesti, et sellise asjaolu side antud isikuga ( 3 - 4 a. lastega elik imikuga) on ilmselt mõeldamatu, mitteusutav[248].

Ei ole vajalik, et asjaolu oleks täpsalt kirjeldamist leidnud[249] ja et oleks mainitud aeg ja ruum, s.o. millal ja kus antud sündmus toimus[250].

Edasi peab avaldatud asjaolu olema isikut, kellele asjaolu omistatakse, häbistav[251]. Asjaolu

---

246) Kadari, ibid.
247) Liepmann, op.cit., lk. 335.
248) Vrd. ka Kadari, ibid.
249) Samuti Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1104. Kadari, ibid. Saarmann-Matto, ibid.
250) Samal seisukohal Tagantsev-Jakobi, ibid. ja Kadari, op.cit., lk. 162.
251) Häbistav — see tähendab midagi kõlblalt lubamatut, adressaadi nime riivavat, alandavat, taunivat. Vt.ka Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 35 7.

häbistatavuse hinnang on sõltuv konkreetseist tingimusist, peamiselt just isikust, kellele antud fakt omistatakse[252]. Peale isiku kutse, ühiskondliku positsiooni jne. sõltub see veel isiku psühho-füüsilisest seisundist, nagu psüühilisest tervisest[253]. Asjaolu, mis esineb häbistavana vaimselt tervele isikule, ei tarvitse seda olla vaimuhaigele. Asjaolu antud isikut häbistavana käsitatavus on sõltuv edasi veel sest, kas seoses selle isikuga on asjaolu mõeldav tõesena või mitte. Kui asjaolu osutub ses mõttes mitteusutavaks, siis pole ta ka teist isikut häbistav, kuna ta ei ole siis käsitatav teise isiku kõlbla isikluse väljendusena[254].

Lõpuks jääb veel vaadelda asjaolu avalduse suhtes Riigikohtu Kriminaalosakonna seletust, mis annab asjaolu avaldusele restriktiivsema[255] ulatuse, piirates seda sündmuse aja ja ruumi dimensioonidega ("Asjaolu all tuleb mõista mingi-

---

252) Kadari, ibid. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1103, ad G, 1. Vrd. ka Liepmann, op. cit., lk. 232.
253) Kadari, ibid.
254) Ibid. Vt.Tagantsev-Jakobi, op.cit.,lk.1103.
255) (Asjaolule laiema käsitelu omistab eriti aga Saksa juriidiline kirjandus).

sugust konkreetset sündmustikku, milles laimatu esineb subjektina või objektina, antud vastava tegevuse kirjeldus, tegevuse aeg ja koht (kuigi umbkaudselt). Toodud tunnused on hädavajalikud mitte ainult seepärast, et nad kuuluvad asjaolu mõistesse, vaid alles nende olemasolu võimaldab laimamisele iseloomustavat protsessuaalset toimingut — tõelikkuse tõendamist (exceptio veritatis). Viimasest aga omakorda järeldus, et säärast avaldust, mis ei võimalda tõelikkuse tõestamist või oma umbmäärasuse tõttu ei lase end haarata konkreetse sündmustiku mõiste alla, ei moodusta ka asjaolu avaldamist, seega ei või ka laimamise, küll aga auhaavamise tunnuseks olla"[256]. Olgu aga kohe tähendada, et Riigikohtu Kriminaalosakonna põhjendused asjaolu piiravaks ("aja ja ruumi kui asjaolu mõisteliste tunnuste mainimisega") käsiteluks ei ole purgivad. Sel arvamusel on ka Kadari[257]. On tõsi, et fakti mõisteliste elementidena on käsiteldavad aeg ja ruum. Sellest aga ei järeldu, et

---

256) Riigikohtu Kriminaalosakonna toimetus nr. 542 - 1936. (lüh. RkhK) või "Õigus" 1936, lk. 239/240.

257) Kadari, op.cit., lk. 163.

asjaolu tähendav avaldus ainult siis on asjaolu tähendav, kui selles on öeldud, et mõeldu omab aja ja ruumi dimensioone, samuti, et avaldus ainult siis konkreetset sündmust tähendab, kui avalduses nimetatakse ("kuigi umbkaudselt") konkreetset aega ja ruumi. Nii toob Kadari näite, mis on avaldus, kuigi ta ei sisalda aega ja ruumi ("Selle eseme on ta varastanud"[258]), kus või kunas vargus kaadetud. Siit järeldub selgesti, et pole oluline avalduse sisuks oleva asjaolu aja ruumi mainimine, samuti ei anna avalduse sisu restriktsiooniks alust isegi KrS, mis fikseerib vaid laimamise olulise elemendina asjaolu avaldamist, s.t. nagu taas Kadari hästi märgib, et "avaldus oma mõttelt tähendaks asjaolu"[259]. RkhK peab aega ja ruumi "hädavajalikuks mitte ainult seepärast, et kuuluvad asjaolu mõistesse, vaid nende tunnuste olemasolu võimaldab laimamisele iseloomustavat protsentuaalset toimingut (exceptio veritatist)". — Sellele tuleb vastata niipalju, et kui avalduses ei

---

258) Ibid.

259) Ibid.

ole mainitud aega ega ruumi, ei moodusta see siiski mingit takistust (protsessuaalset) exceptio veritatiseks. Nagu teame, lasub o n u s p r o - b a n d i süüdistataval. Kuidas süüdistatav seda teostab või üldse ei tõesta, see kõik on täielikult sõltuv temast enesest. Mis puutub sealjuures aega ja ruumi, siis need võivad esineda exceptio veritatise puhul ainult vahenditena, isegi alati mitte hädavajalikena.

Laimamisele oluliseks tunnuseks peale asjaolu avaldamise on selle teatavakssaamine paljudele, asjaolu avaldamine kolmandate isikute juuresolekul, s.t. levimine[260]. Seega laimamine toimub siis, kui isik avaldab häbistavaid asjaolulised teise isiku suhtes kolmandate juuresolekul. Kui seesugused asjaolud on avaldatud omavahel, nelja silma all, siis ei ole levitamist ega saa sedastada laimamist[261]. Mis puutub aga levimisel juu-

---

260) Nii Saarmann-Matto, ibid.
Kadari, ibid.
Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1103, ad D,1
Liszt-Schmidt, op.cit., lk. 356/357.
Liepmann, op.cit., lk. 231 jj.

261) Vt.Tagantsev-Jakobi, ibid.

resolijate arvusse, siis ei ole oluline[262]. On vaieldav, kas aga näit. mehe poolt naisele asjaolu avaldamine kõrvaldab laimamise teokoostise[263]. Tagantsev-Jakobi[264] asub toodud küsimuse suhtes seisukohal, et arutelu (asjaolude avaldamine) sarnaste isikute vahel, kes moodustavad teatud terviku, ühiku, ei esine levitamisena. Nii perekond ei moodusta nõutavat kolmandate isikute kogu. Igal juhtumil ei kõrvalda laimamist aga avaldusele juurdelisatud soov, et seda ei levitataks (näit. "ära räägi teistele"[265]).

On nõutav mitte ainult kolmandate füüsiline, vaid ka psüühiline juuresolek[266], s.t. kolmandad isikud peavad olema suutelised mõistma avalduse tähendust[267]. Need eeldused puuduvad, kui juuresolija on süüdivusvõimetu, näit. asjaolu avaldamine lapse, vaimuhaige, teadvuseta olukorras viibija

---

262) Ibid., Kadari, ibid.
263) Saarmann-Matto, ibid.
264) Tagantsev-Jakobi, ibid., ad 2.
265) Saarmann-Matto, ibid.
266) Tagantsev-Jakobi, ibid., ad 3. Kadari, ibid.
267) Ibid., ad 4.

(magaja, joobnu jne.[268]) juuresolekul, kes ei taju seda[269]), või kui kolmandad isikud ei valda keelt, milles avaldus tehtud jne.[270]).

Ebaoluline on avaldusega pöördumine vahenditult kolmandate isikute poole, vaid jätkub avalduse sooritamisest nende juuresolekul[271]). Laimamine kui süütegu välistub, kui ilmneb, et subjekt ei aimanud, et teda võivad teised isikud kuulata (kuulati salaja, ukse taga), loeti läbi ärasaatmata kiri või artikkel, mis sisaldas häbistavaid asjaolusid ja oli määratud trükkimiseks jne.[272]).

Pole oluline ka, kas asjaolude avaldamine toimub laimatava,s.o. passiiv-subjekti, juuresolekul või mitte, s.t. pole nõutav isiklik avalduse aktsepteering laimatava poolt (tagaselja)[273]). Tuleb tõsitada, et tagaselja laimamine ohustab laimatava au veel enam, sest sel juhul välistatakse või-

---

268)Ibid., ad 3.
269)Ibid.
270)Ibid. Nii ka Kadari, ibid.
271)Ibid, ad 4. Samuti ka Kadari, ibid.
Vrd. ka Saarmann-Matto, ibid.
272)Tagantsev-Jakobi, ibid.
273)Nii ibid., ad 5, Kadari, op.cit., lk. 164 ja
Saarmann-Matto, ibid.

malus laimataval otsekoheseks avaldatud asjaolude vääramiseks. Tähtis pole ka see, kas subjekt ise on avaldatud asjaolude algallikas või annab ta edasi teistelt kuuldut[274].

Mis puutub laimamise vahendeisse, siis laimamine võib teostuda suuliselt, kirjalikult (trükis ja kujutises[275]), miimiliselt ja lõpuks isegi sümboolselt, kui avaldusena, vahendina kasustatakse teatavat sündmust tähendavat märki[276].

B. Passiiv-subjekt.

Nagu haavutamise nii ka laimamise passiivsubjektina võib esineda kehtiva KrS järgi iga teine füüsiline isik kui ka kollektiiv. Kollektiivi käsitab KrS, nagu juba eelpool (teotamise passiivsubjekti käsitelus) mainitud, piiratud ulatuses. Nii esinevad kollektiividena ainult sõjaväe vahtkond, väeosa ja meeskond, kusjuures kollektiivi laimamine on käsitatav kvalifitseeritud laimamise-

---

274) Kadari, ibid.
275) Lubatud kriitika ja karikatuuri kohta vt. eespool.
276) Nii Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk.1103, ad G,2

na. Kollektiivisiku au eitaval seisukohal asub Saarmann-Matto[277], fikseerides, et "laimamise objektiks ei saa olla kollektiivisiku au..."

Kuna laimamine on teostatav ka tagaselja, s.o. ei ole vajalik laimatava poolt häbistava avalduse vahetu aktsepteering, siis siit järeldub, et passiiv-subjekti suhtes pole oluline, et ta oleks suuteline tajuma, olgugi partsiaalselt süüdivusvõimeline. Nagu juba eespool[278] nägime, on asjaolu häbistatavuse hinnang sõltuv konkreetseist tingimusist, peamiselt isikust, kellele asjaolu omistatakse, olles sõltuv peale isiku kutse, ühiskondliku positsiooni jne. veel isiku psüühilisest tervisest[279], näit. asjaolu, mis esineb häbistavana vaimselt tervele isikule, ei tarvitse seda olla vaimuhaige suhtes[280]. Avaldatud asjaolu häbistatavus oleneb veel ka sest, kas seoses selle isikuga on asjaolu usutav või mitte[281]. Nii võib

---

277) Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm.1.
278) Vt. eespool, lk. 92.
279) Ibid. Vt. ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad B, 2.
280) Tagantsev-Jakobi, ibid.
281) Ibid.

isiku vanadus välistada avaldatud asjaolu häbistava iseloomu, näit. asjaolu avaldamine imiku kohta, et see olevat parandamatu joodik või elavat ebakõlblalt jne.[282].

Nagu haavutamise ja üldse teotamise juures on nõutav, peab ka laimamise passiiv-subjekt olema piiris, s.o. p e r s o n a c e r t a, teatud kindel isik[283]. Sarnase piirsuse jaoks pole vajalik laimatava nimega märgistamine, vaid piisab sellestki, kui on nimetatud sarnased konkreetsed olukorrad, milles võib seda isikut kergesti ära tunda, kellele subjekt on adresseerinud oma laimava käitumise[284].

Kui asjaolu omistatakse mõnele KrS-s mittefikseeritud kollektiivile, siis on käsitatavad passiiv-subjektidena seda kollektiivi moodustavad üksikisikud. Sel juhul on aga nõutav, et asjaolu oleks omistatud kollektiivile kui ühikule ja et kollektiiv kui ühik oleks mõeldav selle sündmustiku autorina või kui ühik sellena, kelle suhtes

---

282) Ibid.
283) Vt.eespool — teotamise passiiv-subjekti piirsuse juures (II ptk. E, 3).
284) Vt.ibid.Vt.ka Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad B, 3.

vastav sündmustik toimus, sest vastasel korral puuduks kas persona certa, või side asjaolu ja kollektiivi vahel poleks tõenäolik[285].

Lõpuks jääb veel käsitella perekonna au ohustamist häbistava asjaolu omistamisega.

Siinjuures tuleb märkida, et auühisuse tõttu (on) ühele perekonnaliikmele häbistava asjaolu omistamisel esineb passiiv-subjektina teine perekonnaliige ainult sel juhtumil, kui see, kellele on vahetult omistatud häbistav käitumine, ei ole käsiteldav kahjukannatajana[286], näit. surma puhul.

Käsiteldava küsimuse suhtes asub vastupidisel seisukohal Saarmann-Matto[287], eitades perekonna au laimamist. Nähtavasti toetub Saarmann-Matto KrS §-le 494, milles on expressis verbis fikseeritud vahendlik haavutamine, mis adresseeritud nii elusoleva kui surnud perekonnaliikme

---

285) Kadari, op.cit., lk. 165.

286) Nii Kadari, ibid.

287) Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 498, ad komm. 1.

aule, kuna §-s 498, mis käsitab laimamist, ei leidu vahenditu teotamise fikseeringut, Siit teebki Saarmann-Matto järelduse perekonna au laimamise eitamiseks. Tuleb aga kaasuda Kadariga[288], jaatades vahendliku laimamise võimalust. Tõusetub küsimus, miks on vahendlik teotamine fikseeritud expressis verbis ainult §-s 494 ja mitte ka §-s 498? Selleks on vajadus vältida kahtlust, mis võiks tekkida selles, kas KrS tunnustab auühisusel põhjenevat vahendlikku haavutamist või mitte, kuna haavutamise juures on oluline i s i k l i k k u s, vahetu kontakt tegija ja passiiv-subjekti vahel, s.t. haavutava käitumise vahetu aktsepteering passiiv-subjekti poolt, sellevastu laimamine - võib toimuda ka tagaselja, ilma et oleks nõutav häbistava asjaolu avaldamise vahetu aktsepteerimine. Kuna vahendlik teotamine on KrS-s tunnustatud ja et haavutamise isiklikkuse moment ei avaldaks kahtlust vahendliku haavutamise võimalusele, ongi vahendlik haavutamine §-s 494 expressis verbis fikseeritud.

---

288) Vt. Kadari, ibid.

C. Süüteo-subjekt.

Süüteo-subjekti suhtes kehtivad juba eelpooltoodud[289] alused (süüdivusvõime ja kvalifitseeritud laimamise juhtudel — eriline õiguslik kvalifikatsioon).

D. Süüksarvatavuse eeldused.

Süüksarvatavuse eeldusena esineb nii dolus directus kui dolus eventualis. Ettevaatamatus ei ole süüksarvatav. Dolus directus eeldab subjekti otsest soovi avaldada asjaolusid, mis häbistavad teist isikut, kusjuures subjekt ise on teadlik nende asjaolude kõlblalt lubamatuses, taunivuses. Dolus eventualise puhul puudub otsene tahtlus süüteoks, olgugi et subjekt on teadlik asjaolude häbistatavuses, avaldab need siiski, suhtudes sellesse isegi ükskõikselt[290]. On oluline veel tahtluseks, et subjekt oleks teadlik, et avaldab asjaolu seesugustes tingimusis, kus see võiks levida.

---

289) Vt. eespool, ptk. II (B). Vrd. ka ptk. III (F).
290) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad V,2. Vrd. ka Kadari, op.cit., lk. 166.

Tahtluse puudumine välistab laimamise kui süüteo, kui ilmneb, et subjekt ei aimanud, et teda võivad kuulata kolmandad isikud (kuulati salaja, näit. ukse taga), loeti läbi ärasaatmata häbistavaid asjaolusid sisaldav kiri jne.[291].

Täiesti ebaoluline on ka see, missugust sihti subjekt taotles, s.t. eriline a n i m u s i n i u r a n d i ei ole nõutav. Kuna süüteona esineb iga teist isikut häbistava asjaolu avaldamine, vaatamata sellele, kas ta on tõele vastav või mitte, siis ei olene süüksarvatavus sellest, kas subjekt oli teadlik asjaolu ebatõelisus või mitte.

Olgu veel kokkuvõttes rõhutada, et tahtluseks piisab asjaolu häbistatavuse ja avalduse levivõimalikes tingimusis toimumise teadlikkusest.

E. Exceptio veritatis.

KrS ei käsita teise isiku välise au ohustamist elik ohustamist in concreto kui tagajärge laimamise olulise elemendina, vaid laimamise kui

---

291) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1103, ad 4.

süüteo moodustab iga teist isikut häbistava asja - olu avaldamine, vaatamata sellele, kas see on tõene või mitte. Nagu juba eelpool nägime, on küllaldane süüksarvatavuse eeldusena tahtlusest, s.o.asjaolu häbistatavuse ja avalduse levivõimalikkudes tingimusis teostumise teadlikkusest. Kuigi kehtiv KrS on aktsepteerinud difamatsiooni-printsiibi, on siiski teatavas ulatuses võimaldatud exceptio veritatis, tõendada avaldatud asjaolude tõesust. Tõestamine on võimalik igasuguste KKS järgi lubatud vahenditega[292], kusjuures tõendamiskoormus (onus probandi) lasub süüdistataval. Olgu veel märkida, et exceptio veritatis ei kõrvalda KrS kohaselt laimamist kui süütegu ega ka selle süüksarvatavust, vaid ta esineb ainult erilise karistust kõrvaldava tingimusena.

Asjaolude tõesuse tõestus (exceptio veritatis) välistatakse järgneval 2 juhtumil[293]:

1) kui häbistavad asjaolud on omistatud vä-

---

292) Saarmann-Matto, op.cit., § 503, ad komm.
293) KrS § 504.
294) Vt. KrS § 108 lg. 2.

lisriigi riigipeale, saadikule, volitatud asjaajajale[294] või muule diplomaatlikule agendile (antud juhul esineb laimamisprotsessis praesumptio iuris et de iure ja häbistavate asjaolude tõelisuse tõestamine on keelatud riigi huvide seisukohalt.).

2) kui avaldatud asjaolu puutub laimatava isiku era- või perekonnaellu, kusjuures see häbistav asjaolu avaldati avalikkuses[295], s.o. kas levitatud või avalikult väljapandud trükitootes, kirjas, kujutises või avalikus kõnes[296].

Mis on era- ja perekonnaelu, sellele ei anna KrS vastust. Igal juhtumil tuleb tähendada, et asjaolu kuuluvus era- või perekonnaellu on faktiküsimus, mis on omistatud kohtu pädevusse ex officio juhtumitel, kui soovitakse esitella tõendusi selliste asjaolude tõesuse tõestamiseks[297]. Eraellu kuuluvad sündmused, mis ei puutu isiku teenistuskohuseid ja kutseala[298]. Perekonnaelu

---

295) Vt. KrS § 500.
296) Selle kohta vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 115 ja 498.
297) Ibid., § 504, ad komm.
298) Ibid. Nii ka Kadari, op. cit., lk. 168.

on eraelu alaliik ja käsitab vahekordi abikaasade, ülenevate ja alanevate sugulaste ning vendade ja õdede vahel. Siinjuures on aga nõutav tegeliku kooselu eksistents eelpoolnimetatud isikute vahel, mis on eeldatav ühise eluaseme ja leibkonna näol[299].

Era- ja perekonnaellu puutuvate asjaolude exceptio veritatise mittelubamisega on isikule jäetud eriline "intiimne nurgake", mis pole kättesaadav teiste isikute ründeile häbistava asjaolu avaldamisega[300], kuna nende paljastamine antud juhtumil osutub kahjulikuks üldsuse huvele.

On vaieldav, kas kuuluvad süüteod eraelu sfääri või mitte. Nii asub Saarmann-Matto[301] seda eitaval seisukohal, kuna Kadari omistab eraelu sfääri erasüüdistuse korras jälitatavad süüteod, kui kahjukannatajaks on laimatava perekonna liige[302].

Peale eespooltoodud 2juhtumi on exceptio ve-

---

299) Ibid.
300) Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1114, ad 5.
301) Saarmann-Matto, ibid.
302) Kadari, ibid.

ritatis süüdlasele lubatud[303], kusjuures süüdlasele on antud võimalus vabaneda karistatavusest, kui ta tõestab: 1) " et avaldatud asjaolu vastab tõele, või 2) et tal oli küllaldane põhjus lugeda avaldatud asjaolu tõeseks ja et ta selle avaldas riigi või ühiskonna kasu pärast, oma kohuste täitmise huvides või oma perekonna au kaitseks."

Punkt 1 all on mõeldud, et asjaolu oleks objektiivselt tõene. Punkt 2-s — subjektiivne tõesus[304], s.o. asjaolu tõeseks pidamine selle avaldaja poolt, kusjuures on tingimuseks, et oleks antud küllaldane põhjus asjaolu tõeseks pidamiseks[305]. Küllaldane põhjus — see on faktiküsimus, ja kuulub lõplikult kohtu tuvastamisele. Subjektiivse tõelikkusega arvestamine on seotud teatavate eeldusiga häbistava asjaolu avaldamise põhjustest, erilisest eesmärgist[306], nimelt: 1) avaldamine riigi või ühiskonna kasu pärast, 2) oma kohuse (õigusliku) täitmise huvides või 3) enese või oma perekonna au kaitseks[307]. Puudub aga aval-

303) KrS § 503.
304) Vt. Saarmann-Matto, op.cit., § 503, ad komm. Tagantsev-Jakobi, op.cit. lk. 1112, ad 5. Kadari, op.cit., lk. 169.
305) Kadari, ibid.
306) Saarmann-Matto, ibid.
307) Ibid. Vt. ka Kadari, ibid.

damisele ülalnimetatud eesmärk, siis ei vabasta asjaolu tõeseks pidamine süüdlast karistusest, olgugi et selleks oli küllaldane põhjus. Subjektiivne tõesus karistust kõrvaldava tingimina pole süüdlase poolt kasustatav, mitte ainult asjaolu objektiivselt ebatõenäosuse tuvastamisel, vaid ka siis, kui asjaolu on objektiivselt tõene, kuid süüdlasel puudub võimalus seda tõestada[308]. Seega subjektiivse tõesuse tõestamisel on ebaoluline, kas asjaolu on tõene või mitte.

F. Laimamise lõppemine.

Laimamine on lõppenud häbistava asjaolu avaldamisega kolmandate isikute juuresolekul, s.o. tingimusis, kus ta võib teatavaks saada paljudele, s.t. levida[309].

G. Laimamise tüübid KrS-s.

1. Lihtlaimamine.

Lihtlaimamisena on käsiteldav KrS § 498 an-

---

308) Ibid.
309) Vt. Liepmann, op.cit., lk. 237, ad b. Kadari, op.cit., lk. 165.

tud laimamine. Mis puutub siinjuures lihtlaimamise kui süüteo elementidesse, subjektidesse, süüksarvatavuse eeldusisse, siis need on käsitelu leidnud juba eespool. Märkida olgu siin seda, et passiiv-subjektina on käsiteldav lihtlaimamise puhul ainult teine füüsiline isik, mitte kollektiiv. Karistus: vangimaja mitte üle 6 kuu.

2. Kvalifitseeritud laimamine.

Nagu haavutaminegi on laimamine kvalifitseeritud a) passiiv-subjekti, b) teoviisi ja c) eesmärgi alusel.

a. Passiiv-subjekti alusel on kvalifitseeritud:

1) oma ema, seadusliku isa või muu üleneva sugulase laimamine[310];

2) riigi või omavalitsuse teenija laimamine ta teenistuskohuste täitmisel või nende täitmise pärast[311];

3) välisriigi riigipea, saadiku või volitatud asjaajaja

---

310) KrS § 499 p. 1.
311) Ibid., p. 2.

laimamine[312];

4) sõjaväe vahtkonna tunnimehe laimamine[313];

5) kollektiivisikute, s.o. sõjaväe vahtkonna, väeosa ja meeskonna laimamine[314];

6) laevajuhi laimamine[315] (subjektina esineb laevateenija või reisija).

Tahtluse suhtes on nõutav, et subjekt oleks teadlik, et laimatav omab ülalmainitud õigusliku kvalifikatsiooni.

b) Teoviisi alusel on kvalifitseeritud avalik laimamine, s.o. laimamine levitatud või avalikult väljapandud trükitootes, kirjas või kujutises[316].

Tahtluse suhtes on nõutav: 1) et subjekt oleks olnud teadlik kirjutise või kujutise laimavas tähenduses ja 2) et levitamine või väljapanek avalik-

---

312) KrS § 108 lg. 2. Vt. läh. nimetatud isikute kohta kvalif. haavutamise juures (III ptk. H, 2, b.).

313) KrS § 499 p. 3. Vt. ka Garnisoni määrustik (RT 18 - 1929).

314) Ibid.

315) Ibid., lg, 2. Laevajuhi kohta vt. KrS § 442.

316) KrS § 500. Trükitoote kohta vt. § 281 ja 292. Ettevaatamata laimamise kohta trükitootes (§ 292) vt. eespool ( III ptk., H, 2, b).

ku kohta oleks toimunud subjekti teadmisel ja otseselt väljendatud või aga presumptiivsel nõustumisel.

Karistusena kvalifitseeritud[317] laimamise eest näeb KrS ette vangimaja mitte üle 1 aasta.

c) Eesmärgi alusel on kvalifitseeritud:

1) Vabariigi Presidendi kandidaadi laimamine[318].

2) Riigivolikogu, omavalitsuse, vähemusrahvuse kultuuromavalitsuse või kutseesinduskoja kandidaadi laimamine[319].

H. 1. Laimamise ja haavutamise eristamine.

1) Laimamise moodustab häbistava asjaolu avaldamine, haavutamise - häbistav käitlemine või häbistav avaldus.

2) Laimamine võib toimuda tagaselja, s.t. ei ole vajalik laimava avalduse isiklik aktseptee-

---

317) KrS § 499, 500, 108 lg. 2.
318) KrS § 98'.
319) KrS § 99. Olgu siinkohal märkida, et ülalnimetatud isikute laimamisel kehtivad samad eeldused ja tingimused, kui haavutamiselgi, seep. vt. eespool (III ptk.,H,2 c).

ring laimatava poolt; KrS järgi esineb süüteona ainult juuresolija haavutamine (isiklik haavutamine), mitte aga tagaselja,seega haavutamisele on mõisteliselt oluline vahetu kontakt tegija ja passiiv-subjekti vahel.

3) Laimamisele on oluliseks tunnuseks asjaolu avaldamine kolmandate juuresolekul, s.o. levimine; haavutamisele pole aga oluline kolmandate juuresolek või üldse haavutamise toimumine eeldusil, kus ta võiks teatavaks saada paljudele; haavutamine häbistava asjaolu avaldamisega on antud siis, kui puuduvad levimise eeldused.

4) Laimamise passiivsubjektina on käsitatav iga füüsiline isik; haavutamise passiiv-subjektina — ainult süüdivusvõimeline (olgugi partsiaalselt).

5) Lihtsaim laimamise ja haavutamise eristamine on avalduse sisuks oleva sündmuse kirjelduse olemasolu laimamisel ("Sa oled varas" - haavutamine, "Ma nägin, kui Sa eile öösi kõrval majas vargil käisid" - laimamine).

2. Laimamise ja valesüüdistuse eristamine.

Laimamise sisuks võib olla ka nii kriminaalkui distsiplinaarsüüteo omistamine teisele isikule. Millega erineb laimamine valesüüdistusest[320] kui süüteost? Valesüüdistusega on tegemist siis, kui avaldus tehakse asutisele, kelle pädevusse kuulub kriminaaljälitamise alustamine või distsiplinaarvastutusele võtmine[321]. Valesüüdistuse olulise elemendina esineb aga süüteo ebatõesus, s.t. kaebus peab olema objektiivselt tõele mittevastav. On nõutav, et kaebuse esitaja teadlikkus süüteo ebatõesuses eksisteeriks. Olgu aga mainida, et süüteo ekslikult tõeseks pidamine kõrvaldab valesüüdistuse süüksarvatavuse[322].

I. Provokatsioon ja retorsioon[323].

Süüdlast lihthaavutamise [324] või lihtlaimamise[325] puhul võidakse karistusest vabastada KrS

---

320) KrS § 139.
321) Vt. Kadari, op.cit., lk. 169. Tagantsev-Jakobi, op.cit., lk. 1102, ad IV, A, 3.
322) Kadari, op.cit., lk. 170.
323) Vt. läh. Saarmann-Matto, op.cit., § 442, ad komm.
324) KrS § 494.
325) KrS § 498.

§ 502 alusel:

1) "kui teotamise kutsus välja kahjusaaja ise ühevääriise või raskema vägivallaga isiku kallal või ühevääriilise või raskema teotamisega,

2) kui kahjusaaja "tasus temale ühevääriilise või raskema vägivallaga isiku kallal või ühevääriilise või raskema teotamisega."

Punkt 1-s on fikseeritud provokatsioon, s.t. kui teotamine oli passiiv-subjekti poolt provotseeritud. Punkt 2-s — retorsioon (omatahtlik kättetasu) teotamise eest.

Olgu veel rõhutada, et karistusest vabastamine provokatsiooni või retorsiooni olemasolul on võimalik vaid lihthaavutamises (§ 494) ja lihtlaimamises (§ 498), mitte aga nende süütegude kvalifitseeritud juhtumeil[326].

Nagu ülaltoodust nähtub, esinevad provokatsioon ja retorsioon eriliste karistust kõrvaldavate tingimitena. § 502 kohaldamine on kohtule fakultatiivne.

---

[326] KrS § 495, 496, 499, 500 ja 108.

J. Teotamise lisakaristus.

Teotamise lisakaristusena näeb kehtiv KrS §-s 505 ette süüdimõistva kohtuotsuse kuulutamise avalikult ajalehes. Kohtuotsuse kuulutamine avalikult ajalehes toimub kahjusaaja palvel, mis avaldatud enne, kui kohus asus asja otsustamisele[327]. Palve rahuldamine oleneb aga kohtu suvast (ka eitav ei nõua mingit motiivingut). Kahjusaaja palve rahuldamise korral tuleb fikseerida kohtu resolutsioonis, et otsus kuulutatakse[328] RT-s ja ühes eraajalehes süüdlase kulul[329]. Otsuse ajalehes kuulutamise kulud on kohtukulud[330].

---

327) Saarmann-Matto, op.cit., § 505, ad komm.
328) Vt. KrS § 22 p. 2.
329) Vt. Saarmann-Matto, ibid.
330) Vt. KKS § 881 ja 715 p. 3.

## V peatükk. L Õ P P K O K K U V Õ T T E I D.

Kõige eeltooduga oleme jõudnud lõpule teotamise käsitelus kehtiva KrS alusel. Lõpuks püüame veel lühidalt summeerida teotamise põhijooni ja vaadelda kriminaalpoliitilist alust laimamise raskemalt karistatavuseks haavutamisest.

Nagu nägime, moodustab kehtivas KrS-s teotamise kui süüteo igasugune teise isiku kõlblat väärtust eitav käitumine. Kuna au ohustamist elik kahjustamist kui tagajärge ei käsita KrS üldse teotamise olulise elemendina, vaid, nagu nägime, tähtis on see, et käitmine oleks teist isikut häbistav, au eitav, arvestamata, kas see on tõele vastav või mitte, siis järeldub sellest, et KrS-s esineb teotamine formaal-süüteona. Nii on tõelise varga nimetamine vargaks KrS järgi ikkagi haavutamine ja tõeliselt toimunud teist isikut häbistava asjaolu avaldamine — laimamine. Olgugi et laimamise puhul KrS difamatsiooni-printsiibi kõrval teatavas ulatuses võimaldab ka exceptio veritatise, on laimamine kui delikt ikkagi püsiv, kuna exceptio veritatis ei kõrvalda KrS kohaselt

laimamist kui süütegu ega ka selle süüksarvatavust, vaid esineb ainult erilise karistust kõrvaldava alusena.

Kuna laimamisele on oluline asjaolu avaldamine tingimusis, kus ta võib teatavaks saada paljudele, s.o. levida, siis siit võime järeldada, et laimamise puhul tuleb au kui inimese sisemise väärtuse kõrval arvestada hüvena ka isiku välist au. Välise au ohustamise võimalus ongi selleks kriminaalpoliitiliseks aluseks, mis tingib laimamise kui teotamise eriliigi raskemalt karistatavuse haavutamisest. Seepärast tuleb ka kahtluse korral avalduse sisuks oleva asjaolu suhtes tunnustada haavutamist, kui kergemalt karistatavat süütegu, mitte aga laimamist.

Lõpetades teotamise käsitelu kehtiva KrS-e alusel, võime konstateerida, et KrS presumeerib iga inimese suhtes au olelut ja omistab igale õiguse, et tema au ei eitataks, häiritaks, alaväärristataks, tunnustades au kui hüvist, s.o. kriminaalõiguslike normega kaitstavat hüve.